

Potencijal razvoja ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije

Knežević, Snježana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:677803>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Agronomski fakultet

University of Zagreb
Faculty of Agriculture

POTENCIJAL RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU LIČKO-SENSJSKE ŽUPANIJE

DIPLOMSKI RAD

Snježana Knežević

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Agronomski fakultet

University of Zagreb
Faculty of Agriculture

Diplomski studij:

Ekološka poljoprivreda i agroturizam

POTENCIJAL RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU LIČKO-SENSJSKE ŽUPANIJE

DIPLOMSKI RAD

Snježana Knežević

Mentor:

doc. dr. sc. Željka Mesić

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Agronomski fakultet

University of Zagreb
Faculty of Agriculture

IZJAVA STUDENTA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, **Snježana Knežević**, JMBAG 0178102286, rođen/a **01.11.1970.** u Korenici,
izjavljujem da sam samostalno izradila/izradio diplomski rad pod naslovom:

POTENCIJAL RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedina autorica/jedini autor ovoga diplomskog rada;
- da su svi korišteni izvori literature, kako objavljeni tako i neobjavljeni, adekvatno citirani ili parafrazirani, te popisani u literaturi na kraju rada;
- da ovaj diplomski rad ne sadrži dijelove radova predanih na Agronomskom fakultetu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnog ili stručnog studija;
- da je elektronička verzija ovoga diplomskog rada identična tiskanoj koju je odobrio mentor;
- da sam upoznata/upoznat s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (Čl. 19).

U Zagrebu, dana _____

Potpis studenta / studentice

Sveučilište u Zagrebu
Agronomski fakultet

University of Zagreb
Faculty of Agriculture

IZVJEŠĆE

O OCJENI I OBRANI DIPLOMSKOG RADA

Diplomski rad studenta/ice **Snježana Knežević**, 0178102286, naslova

POTENCIJAL RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

obranjen je i ocijenjen ocjenom _____, dana _____.

Povjerenstvo:

potpisi:

1. doc. dr. sc. Željka Mesić mentor

2. prof. dr. sc. Ivo Grgić član

3. doc. dr. sc. Vesna Očić član

Sadržaj

1.Uvod	1
2.Materijali i metode rada.....	2
3.Ruralni turizam.....	3
4.Osnovne značajke Ličko-senjske županije.....	4
4.1.Smještaj.....	4
4.2.Prirodna osnova i resursi.....	4
4.3.Klima	5
4.4.Povijest Ličko-senjske županije	5
4.5.Stanovništvo	6
5.Turistička ponuda Ličko-senjske županije.....	8
5.1.Grad Gospić	8
5.1.1.Muzej Like Gospić.....	8
5.1.2.Spomen-dom dr. Ante Starčevića	8
5.1.3.Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan	9
5.1.4.Rizvan city.....	9
5.1.5.Linden Tree Retreat & Ranch	9
5.2.Grad Otočac	10
5.2.1.Rijeka Gacka.....	10
5.2.2.Muzej Gacke	11
5.2.3.Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda	12
5.2.4.Velebitsko utočište za mlade medvjede	12
5.3.Grad Senj	12
5.3.1.Sjeverni Velebit	14
5.3.2.Premužićeva staza.....	14
5.3.3.Zavratnica	14
5.4.Grad Novalja.....	15
5.4.1.Lun.....	15

5.5.Općina Plitvička jezera	16
5.5.1.Nacionalni park Plitvička jezera	16
5.5.2.Baraćeve špilje.....	17
5.6.Općina Udbina.....	17
5.6.1.Crkva hrvatskih mučenika	17
5.6.2.Park šuma Laudonov gaj	18
5.6.3.Bijeli Potoci - Kamensko	19
5.7.Općina Donji Lapac	19
5.7.1.Rijeka Una	20
5.8.Općina Lovinac.....	20
5.8.1.Sanjkalište Cvituša.....	21
5.8.2.Nacionalni park Paklenica.....	21
5.9.Općina Vrhovine	21
5.9.1.Zip line „ Pazi medo“	21
5.10.Općina Brinje	22
5.10.1.Siničića spilja	22
5.10.2.Sokolac	23
5.11.Općina Karlobag.....	23
5.12.Općina Perušić	24
5.12.1.Kosinjski most	25
5.12.2.Jela Car i pisani kamen.....	25
5.12.3.Pećinski park Grabovača	25
5.13.Gastronomija Ličko-senjske županije	26
5.13.1.Gastronomija kontinentalnog dijela regije	26
5.13.2.Gastronomija primorja i otoka Paga.....	27
5.14.Manifestacije i događanja u Ličko-senjskoj županiji.....	27
5.15.Turistički rezultati.....	29
6.Rezultati istraživanja	31
6.1.Rezultati ankete.....	31
6.1.1.Opis uzorka.....	31
6.1.2.Ponuda	32
6.1.3.Broj zaposlenih na gospodarstvu i motivi bavljenja ruralnim turizmom .	33

6.1.4.Oglašavanje gospodarstava.....	33
6.1.5.Pomoć u poslovanju.....	34
6.1.6.Suradnja s lokalnom samoupravom i ostalim agroturističkim gospodarstvima u kraju.....	35
6.1.7.Poznavanje zakonodavnog okvira	36
6.1.8.Mogućnost napretka vezanog za ruralni turizam u Ličko-senjskoj županiji	36
6.1.9.Glavne prepreke u bavljenju ruralnim turizmom.....	36
6.1.10.Razvojni potencijal pojedinih vrsta turizma u Ličko-senjskoj županiji..	37
6.2.Rezultati intervjua s glavnim akterima ruralnog razvoja.....	38
7.Zaključak	44
8.Popis literature.....	46
9.Prilozi	50
9.1.Podsjetnik za intervju.....	50
9.2.Anketni upitnik	51
Životopis	57

Sažetak

Diplomskog rada studenta/ice **Snježane Knežević**, naslova

POTENCIJAL RAZVOJA RURALNOG TURIZMA NA PODRUČJU LIČKO-SENSJSKE ŽUPANIJE

Ruralni turizam je jedan od ključnih čimbenika u revitalizaciji i održivom razvoju ruralnih područja. Bez obzira na evidentnu potražnju za ovakvim oblikom turizma, ruralni turizam u svom razvoju nailazi na velike poteškoće, marketinške, menadžerske i ekonomske prirode. Zbog svojih prirodnih i tradicijskih vrijednosti te dobrog prometnog položaja, Ličko-senjska županija ima sve preduvjete za razvoj ruralnog turizma. Međutim, unatoč navedenim prednostima, ruralni turizam na području Županije nije dovoljno razvijen. U cilju utvrđivanja problema i prepreka u razvoju ruralnog turizma, potencijala istog te preporučivanja poticajnih mjera za razvitak ruralnog turizma Ličko-senjske županije, provedeno je istraživanje čiji su rezultati izneseni u ovom radu. U prvoj je fazi provedeno intervjuiranje 17 predstavnika gradova, općina, turističkih zajednica i turističkih agencija, a u drugoj fazi je anketnim ispitivanjem anketirano 20 poslovnih subjekata (OPG i obrti) koji pružaju ugostiteljske i turističke usluge. Istraživanjem je utvrđena nedovoljna umreženost turističkih organizacija, lokalnih samoupravnih zajednica, poljoprivrednih i turističkih gospodarstava, koja bi se morala uspostaviti u svrhu kvalitetnije i učinkovitije turističke promocije Ličko-senjske županije. Rad Klastera Lika Destination osnovanog prije dvije godine u mnogome doprinosi rješavanju ovog problema.

Ključne riječi: Ličko-senjska županija, ruralni turizam, potencijal razvoja

Summary

Of the master's thesis - student **Snježana Knežević**, entitled

DEVELOPMENT POTENTIAL OF RURAL TOURISM IN LIKA-SENJ COUNTY

Rural tourism is one of the key factors in the revitalization and sustainable development of rural areas. Regardless of the evident demand for this type of tourism, rural tourism in its development is facing great difficulties such as marketing, managerial and economic issues. Due to its natural and traditional value and good traffic position, Lika-Senj County has all the preconditions for the development of rural tourism. However, despite these advantages, rural tourism in the County is underdeveloped. In order to identify problems and obstacles in the development of rural tourism, its potential and to recommend incentive measures for the development of rural tourism in the County of Lika-Senj, a study was conducted and the results are presented in this paper. In the first phase, 17 representatives of cities, municipalities, tourist boards and tourist agencies were interviewed and in the second phase, 20 business entities (OPG and crafts) providing catering and tourist services were surveyed. The research identified insufficient networking of tourism organizations, local self-governing communities, agricultural and tourist farms, which should be established for the purpose of better and more efficient tourism promotion of the Lika-Senj County. The work of Lika Destination Cluster that was established two years ago contributes greatly to solving this problem.

Keywords: Lika-Senj County, rural tourism, development potential

1.Uvod

Ličko-senjska županija je najveća po površini među županijama u Republici Hrvatskoj (5.350,50 km²). Većim dijelom pripada Gorskoj Hrvatskoj, a manjim dijelom hrvatskom primorju. Županiji pripada i dio teritorijalnog mora (596,63 km²) te sjeverozapadni dio (2,29 km²) najbližeg otoka Paga. Područje Županije obuhvaća 4 grada (Gospić, Novalja, Otočac i Senj) i 8 općina (Brinje, Donji Lapac, Karlobag, Lovinac, Perušić, Plitvička jezera (sjedište Korenica), Udbina i Vrhovine) (<http://www.licko-senjska.hr/>).

Važnost Županije u hrvatskom prostoru i izvan njega prvenstveno je određena funkcijom geoprometnog križišta, zatim pripadnošću njezina kontinentalnog područja geostrateškoj i ekološkoj jezgri Gorske Hrvatske (Ličko-senjska županija, 2010.).

Prema broju i raznovrsnosti zaštićenih prirodnih objekata i lokaliteta Ličko-senjskoj županiji pripada jedno od vodećih, a po njihovu udjelu u ukupnoj površini, apsolutno vodeće mjesto među hrvatskim županijama. Najviši oblik prirodne zaštite su strogi rezervati. U Ličko-senjskoj županiji, odnosno na Velebitu, nalazi se strogi rezervat Hajdučki i Rožanski kukovi. Drugi najstroži oblik su nacionalni parkovi, a u Županiji se nalaze čak tri od ukupno osam hrvatskih nacionalnih parkova: NP Plitvička jezera, NP Paklenica i NP Sjeverni Velebit (<https://www.lika-destination.hr/>).

Zbog svojih prirodnih i tradicijskih vrijednosti te dobrog prometnog položaja, Ličko-senjska županija ima sve preduvjete za razvoj ruralnog turizma. Međutim, unatoč navedenim prednostima, ruralni turizam na području Županije nije dovoljno razvijen. Turistička ponuda Ličko-senjske županije prvenstveno je bazirana na izgrađenoj turističkoj infrastrukturi na području priobalja i otočnog dijela županije te na njezinim kulturnim i prirodnim atrakcijama kao što su Plitvička jezera, Velebit, Lička Plješivica, kanjon rijeke Une te dolina Gacke. Najvažnije turističko središte u kontinentalnom dijelu Županije je Nacionalni park Plitvička jezera, koji bi mogao biti glavni "pokretač" razvoja gospodarstva, osobito turizma i poljoprivrede, u cijeloj Županiji (<http://www.lsz-lira.hr/images/pdf-doc/2013/zrs.pdf>).

Očuvanost okoliša, bogatstvo prirodne i kulturne baštine te kontrast podneblja i time uvjetovana različitost životnih stilova Ličko-senjske županije, dominantna su obilježja na turističkom tržištu koja omogućuju razvoj različitih oblika turističke ponude, a posebno velik potencijal postoji za razvoj ruralnog turizma, uključujući seoski turizam i gastro turizam (<http://www.poslovni.hr/hrvatska/licko-senjska-zupanija-neotkriven-turisticki-biser-301822>).

Obzirom na navedena kvalitativna obilježja Županije i samim tim potencijal koji Županija ima za razvoj ruralnog turizma, cilj ovog rada je utvrditi probleme i prepreke u razvoju ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije. Utvrditi potencijal ponuda agroturističkih usluga na ruralnom području Županije te preporučiti potencijalne mjere za razvitak ruralnog turizma Ličko-senjske županije.

2. Materijali i metode rada

U istraživanju ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije su korišteni primarni i sekundarni izvori podataka. Od sekundarnih izvora korištene su relevantne web stranice te dostupna literatura.

Prikupljanje primarnih podataka je provedeno u dvije faze:

U prvoj fazi istraživanja su provedeni intervjui s predstavnicima gradova, općina, turističkih zajednica i agencija u Ličko-senjskoj županiji. Intervju je rađen na uzorku od 17 ispitanika u kojem su sudjelovali: predstavnici gradova Gospić i Otočac, predstavnici općina Perušić, Brinje, Plitvička jezera, Udbina, Donji Lapac i Lovinac, predstavnici turističkih zajednica Gospić, Otočac, Novalja, Vrhovine, Plitvička jezera i Perušić (Javna uprava Pećinskog parka Grabovača) te predstavnici Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan, Klastera Lika Destination i odsjeka za turizam ŽK Otočac. Korištena je metoda dubinskog intervjua. Intervju se sastojao od 15 pitanja vezanih uz plan razvoja ruralnog turizma, stupanj umreženosti svih uključenih u razvoj ruralnog turizma, prednosti Županije, načine promoviranja, prijedloge i načine poticanja razvoja ruralnog turizma, korištenje i ograničenja korištenja EU fondova, poduzimanje mjera u svrhu osiguranja održivog razvoja ruralnog turizma, posljedice Domovinskog rata na razvoj ruralnog turizma te koristi za lokalno stanovništvo, postojeći i potencijalni oblici turizma te buduća očekivanja u vezi razvoja ruralnog turizma.

U drugoj fazi istraživanja je provedeno anketno ispitivanje poslovnih subjekata (OPG i obrti) koji pružaju ugostiteljske i turističke usluge na ruralnom području Ličko-senjske županije. Anketni upitnik, djelomično preuzet iz rada (Cerjak i Mesić, 2014.) se sastojao od 26 pitanja, koja obuhvaćaju opis uzorka, opis turističke ponude, načine financiranja gospodarstva, načine oglašavanja, motive i prepreke u bavljenju ruralnim turizmom, potrebnu pomoći u poslovanju, stupanj suradnje s lokalnom samoupravom te potencijal pojedinih oblika turizma u Ličko-senjskoj županiji. U anketnom ispitivanju je sudjelovalo 20 ispitanika, vlasnika obiteljsko poljoprivrednih i obrtnih gospodarstava. Ispitanici su na anketni upitnik odgovarali izravnim kontaktom, putem e-maila ili telefona.

3. Ruralni turizam

Ruralni turizam je predmetom mnogih rasprava u literaturi brojnih stručnjaka diljem svijeta, čvrsti konsenzus u definiranju njegova pojma još uvijek nije postignut. Razlog tomu može se potražiti i u jako izraženim različitostima samog ruralnog prostora koje proizlaze iz njegovih klimatskih obilježja, konfiguracije terena, geomorfoloških obilježja te vegetacijskog pokrova kao ključnih prirodnih činitelja koji ga određuju te brojnih specifičnih društvenih obilježja (Bartoluci i sur., 2015.).

UNWTO (Svjetska turistička organizacija UN-a) navodi četiri ključne odrednice koje obilježavaju ruralni turizam: prirodni ruralni resursi (rijeka, jezera, planine, šume i dr.); ruralni način života (obrti, lokalni događaji, gastronomija, tradicionalna glazba i sl.); ruralno nasljeđe (tradicionalna arhitektura, povijest, dvorci, crkve, sela i sl.); ruralne aktivnosti (jahanje, lov, ribolov, pješčenje, biciklizam, vodeni sportovi i čitav još niz aktivnosti na otvorenom) (Smolčić Jurdana i sur, 2018.).

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području, a najvažnije karakteristike takve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje seoskih poslova (Demonja i Ružić, 2010.). Ostvaruje se u različitim oblicima, u okviru kojih se posebno prepoznaje seljački turizam (agroturizam) na seljačkim gospodarstvima te ostali oblici koji se ostvaruju na ruralnom prostoru izvan seljačkih gospodarstava (Rajko, 2013.).

Razvoj turizma na ruralnim prostorima predstavlja jednu od ekonomskih prilika jer bi trebao potaknuti aktivnosti ljudi, lokalne, državne vlasti i ostalih institucija da podrže očuvanje i razvoj ruralnih područja (Franić i Grgić, 2002.). Uloga lokalne uprave je posebno značajna u financiranju turističkog razvoja i promociji, gradnji i održavanju infrastrukture potrebne turizmu, zoniranju područja i komunalnom održavanju radi podizanja privlačnosti zajednice te edukaciji i podršci turističkim djelatnicima, poduzetnicima i ostalim osobama angažiranim u turističkoj industriji (Petrić, 2006.).

Razvoj ruralnog turizma temelji se na održivom razvoju, na revitalizaciji već postojeće tradicijske gradnje, odnosno baštine, kojoj se daje nova turistička namjena. Stoga, ruralni turizam izrazito pogoduje postojećim ruralnim gospodarskim subjektima, kao što su seoska gospodarstva, pomažući im u generiranju sekundarnog dohotka (Wilson i sur., 2001.). Ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu na kojem se stvara dodatni prihod, već može biti i profesionalna djelatnost (npr. mali obiteljski hotel, konjanički centar) (Svržnjak i sur., 2017.). Može biti pokretač održivog razvoja ruralnog prostora, ali samo ukoliko se temelji na ravnoteži ekonomske, ekološke i društvene održivosti (Bartoluci i sur., 2016.), odnosno ako se njime potiče očuvanje lokalnog identiteta, tradicije i običaja te štiti ekološke i kulturne resurse (Kantar, 2016.).

4.Osnovne značajke Ličko-senjske županije

4.1.Smještaj

Ličko-senjska županija (LSŽ) je najveća po površini među županijama u Republici Hrvatskoj (5.350,50 km²). Većim dijelom pripada Gorskoj Hrvatskoj, a manjim dijelom hrvatskom primorju. Županiji pripada i dio teritorijalnog mora (596,63 km²) te sjeverozapadni dio (2,29 km²) najbližeg otoka Paga. Smještena je između Primorsko-goranske županije na sjeverozapadu, Karlovačke županije na sjeveru, Zadarske na jugu i jugoistoku te Bosne i Hercegovine na istoku. Područje Županije (Slika 1) obuhvaća 4 grada (Gospić, Novalja, Otočac i Senj) i 8 općina (Brinje, Donji Lapac, Karlobag, Lovinac, Perušić, Plitvička jezera (sjedište Korenica), Udbina i Vrhovine). Administrativno središte županije je Gospić (<http://www.licko-senjska.hr/index.php/o-zupaniji/opci-podatci>).

4.2.Prirodna osnova i resursi

Važnost Ličko-senjske županije u hrvatskom prostoru i izvan njega prvenstveno je određena funkcijom geoprometnog križišta, zatim pripadnošću njezina kontinentalnog područja geostrateškoj i ekološkoj jezgri Gorske Hrvatske (Ličko-senjska županija, 2010.). Među vodećim je županijama po broju zaštićenih prirodnih objekata i lokaliteta, a po njihovu udjelu u ukupnoj površini apsolutno vodeća županija u Republici Hrvatskoj.

Slika 1. Ličko-senjska županija
Izvor: <https://www.licko-senjska.hr/>

Po svojim prirodnim obilježjima Ličko-senjska županija ima izuzetno skladan spoj visoravni, planina i primorja, različitih klimatskih zona, raznolikih vrsta biljnog i životinjskog svijeta, kulturno-povijesnih, etnografskih i tradicijskih elemenata. Posebno privlačnim ovo područje čine park prirode i svjetski rezervat biosfere Velebit sa svoja dva nacionalna parka - Sjeverni Velebit i Paklenica, svjetski poznat nacionalni park Plitvička jezera, dolina rijeke Gacke i primorski dio županije (https://www.novalja.hr/5/grad_novalja.html). Tu je i lička gorsko-krška zavala sa obodom Plješivice i Kapele, koja je najveći prirodni spremnik kvalitetne pitke vode u Hrvatskoj, te izuzetno atraktivne rijeke Lika, Una i Korana uz već navedenu Gacku (<https://www.licko-senjska.hr/>).

4.3.Klima

Umjereno kontinentalna i planinska u kontinentalnom dijelu županije submediteranska i mediteranska u primorskom dijelu županije. U ličkom zaleđu ističu se umjereno kontinentalna i planinska, a u primorskom prostoru submediteranska i mediteranska klimatska obilježja (manje padalina, ljetne suše, blaže zime). Unutar ličkog zaleđa velika raznolikost klime osobito dolazi do izražaja pod utjecajem reljefa. Klima je oštrija od sjeverozapada prema jugoistoku. Tu su i niske zimske temperature, veće količine padalina, znatni snježni nanosi. Zimi, prema obali i moru puše snažna i hladna bura (http://www.zdravigradovi.com.hr/media/1451/zupanija_licka-slika_zdravlja.pdf).

4.4.Povijest Ličko-senjske županije

Istraživanjem lingvisti i arheologa utvrđeno je da su Lici dali ime starosjedoci, od kojih su ga preuzeli Slaveni. Ime L i k a postalo je po karakteristici: zemlja s puno vode. Latinski „liquor“ znači tekućina. Albanci i danas zovu jezero „Ličeni“, a oni su potomci Ilira (Čuljat, 2001.). U antičko doba područje Like naseljava ilirsko pleme Japodi, čija se kultura počinje razvijati u kasno brončano doba u 11. stoljeću prije Krista. S vremenom su ih pokorili Rimljani. Od zemlje Japoda stvorena je rimska pokrajina Ilirika u kojoj su Japodi zadržali i dalje svoju plemensku autonomiju, baveći se nomadskim stočarstvom. Rimljani su donijeli pismenost, svoje uredbe i običaje te je proces romanizacije Japoda tekao prilično brzo. Nakon propasti Rimskog carstva su doselili Goti. Doseljeno stanovništvo se stopilo sa starosjedilačkim. (Mužić, 2007.). U ranome srednjem vijeku na ličko područje doseljavaju Hrvati koji uspostavljaju svoju upravnu organizaciju, osnivajući plemenske župe Gacku, Krbavu i Liku. God. 1185. na crkvenom saboru u Splitu bila je osnovana Krbavska biskupija s katedralom sv. Jakova u drevnome gradu Krbavi, na području današnje Udbine. Stanovnici su pretežito bili Hrvati. Ostatke staroga romaniziranog stanovništva u dijelovima Like izvori bilježe i pod imenom »Vlasi v Hrvateh« (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36503>). S vremenom se naziv Vlaha prenio na sve stočare Do Krbavske bitke 1493. Lika je bila napućena i u njoj je cvjetao kulturni i gospodarski život. Najkvalitetnija koža ondašnje Europe izvozila se iz Like preko luke u Obrovcu. Bila je veliki izvoznik žive stoke, mesa, meda i ostalih proizvoda. Poznati su u povijesti bili i lički vinogradi. Vino iz Kosinja pilo se na dvoru francuskih kraljeva. U Lici su stolovala, hrvatska plemstva i obitelji: Mogorovići, Kurjakovići, Tugomirovići, Karlovići, Zrinski i Frankopani (<http://www.vrilo-mudrosti.hr/razno/razno-povijest.htm>). Osmanlije su 1493. teško porazili hrvatsko plemstvo u bitki na Krbavskome polju i time potaknuli masovno iseljavanje domicilnog stanovništva prema sjeverozapadnim dijelovima zemlje, u Sloveniju i na područje današnjega Gradišća. Zaslugom hrvatskoga svećenika M. Mesića i hrvatskih krajišnikâ Lika i Krbava za Bečkoga rata (1689) su oslobođene od osmanske vlasti, da bi 1712. postale sastavnim dijelom habsburškog vojnokrajiškog sustava. Vojna krajina je postojala 300 godina. Prema navodima senjskoga biskupa M. Brajkovića, početkom XVIII. st. u Lici i Krbavi živio je tzv. peterostruki narod: Hrvati (doseljenici iz Ogulina, Brinja, Otočca, Senja, Modruša i okolnih mjesta), »Kranjci« (pretežito Gorani), pravoslavni Vlasi (ili »Vlasi šizmatici«), Bunjevci (ili »katolički Vlasi«) i neokršćani (pokršteni muslimani). Takve tradicijski prepoznatljive etnokonfesionalne strukture, katoličke i pravoslavne, preživjele su u Lici i

Krbavi sve do XIX. st., kada postupno prerastaju u modernu hrvatsku, odnosno srpsku naciju. Krajišnici Ličke i Otočke pukovnije sudjelovali su u ratovima koje je Habsburška Monarhija u to doba vodila po Europi. Nakon kratkotrajne francuske vladavine u sklopu Ilirskih pokrajina (1809–13), područje današnje Like bilo je vraćeno u habsburški vojnokrajiški sustav. Do druge polovice XIX. st. Ličanima su se smatrali samo stanovnici Ličke pukovnije, dok su se stanovnici Otočke pukovnije nazivali Otočanima. Nakon što je 1881. godine Hrvatska uspjela prijediniti prostor Vojne krajine svom građanskom dijelu, u novoj županijskoj strukturi pojavljuje se Županija Lika-Krbava sa sjedištem u Gospiću, koja obuhvaća kotareve: Gospić, Gračac, Korenica, Otočac, Perušić, Senj i Udbina i gradove Karlobag i Senj (Čuljat, 2001.). Željeznicu je Lika dobila tek 1925, međuratno razdoblje općenito je obilježilo gospodarsko zaostajanje toga područja.

Za II. svjetskoga rata nalazila se pod talijanskom okupacijom (1941–43). God. 1942. bilo je organizirano više većih partizanskih jedinica, koje su 1942–43. pružale snažan otpor talijanskim, njemačkim, ustaškim, domobranskim i četničkim snagama, a u ožujku i travnju 1945. oslobođeno je cijelo područje Like (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36503>).

Nakon raspada bivše države, Jugoslavije, područje Ličko-senjske županije pretrpjelo je ogromne štete tijekom domovinskog rata. Posljedice su u pojedinim jedinicama lokalne samouprave (JLS) pod posebnom skrbi vidljive još i danas.

4.5. Stanovništvo

Na području Ličko-senjske županije ukupna demografska slika nije stabilna niti zadovoljavajuća. U razdoblju od 2001. do 2011. godine (Tablica 1) stanovništvo Hrvatske se smanjilo za 3,4 %, a u Ličko-senjskoj županiji zabilježen je pad od 5,12 %. Prema procjeni ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske na razini županija, od 2014. do 2018. godine u LSŽ pad stanovništva je još značajniji te iznosi 7,16%. Kontinuirani pad broja stanovnika nastavlja se i u 2018. godini. U odnosu na procjenu prethodne godine, broj stanovnika u Županiji smanjio se za 759 osoba ili 0,02% (Tablica 1).

Tablica 1. Broj stanovnika u LSŽ (1991., 2001., 2011., 2014., 2017., 2018. god.)

	1991.	2001.	2011.	2014.	2017.	2018.
Ličko-senjska županija	85.135	53.677	50.927	48.670	45.943	45.184

Izvor: DZS - PROCJENA UKUPNOG STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE PO ŽUPANIJAMA SREDINOM GODINE OD 2014. DO 2018.

Prema popisu stanovništva 2011. godine najveći broj stanovnika, njih 33.338 (65,4%) živi u gradovima od kojih je najveći Gospić s 12.745 stanovnika (25%), dok u općinama živi 17.559 (34,4%) stanovnika. Gustoća naseljenosti na razini županije je 9,5 stanovnika po km², što je ispod prosjeka Republike Hrvatske. Prosječna životna dob stanovništva je 45,3 godine, što je više od hrvatskog prosjeka, koji iznosi 41,7 godina, te je po tome najstarija županija u Republici Hrvatskoj.

Tablica 2. Popis stanovništva u Ličko-senjskoj županiji, 2011. god.

Gradovi/Općine	Ukupno	Starosna dob			
		(0 -19)	(15- 64)	65 i više	75 i više
Gospić	12.745	2.747	8.002	2.722	1.419
Novalja	3.663	735	2.304	819	356
Otočac	9.778	1.883	6.112	2.346	1.060
Senj	7.182	1.198	4.677	1.649	768
Brinje	3256	584	1.931	884	432
Donji Lapac	2.113	249	1.294	641	303
Karlobag	917	126	549	281	113
Lovinac	1.007	159	498	381	206
Perušić	2.638	403	1.422	924	519
Plitvička Jezera	4.373	1.007	2.740	874	462
Udbina	1.874	274	1.073	598	359
Vrhovine	1.381	141	826	455	229
Ličko-senjska županija	50.927	9.506	31.428	12.574	6.226

Izvor: DZS

Prema procjeni stanovništva iz 2018. godine Ličko-senjska županija ima najmanji broj stanovnika, svega 45.184 stanovnika, što je svrstava u najrjeđe naseljenu hrvatsku županiju (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm).

5. Turistička ponuda Ličko-senjske županije

5.1. Grad Gospić

Prvi pisani spomen grada evidentiran je u ispravi od 1263. kao područje Kasezi uz rijeku Kaseg, današnju Novčicu. Gospić se kao selo „Gospojina“ spominje 1574. godine (<https://www.poslovniturizam.com/destinacije/gospic/30/>). Unatoč postojanju tragova starije naseljenosti, grad je planski utemeljen u prvoj polovici 18. stoljeća (Holjevac, 2013.). Temelj današnjeg grada su dvije turske kule – kula age Senkovića na prijelazu preko rijeke Novčice, danas najstarija kuća u gradu, te kula age Alića. Prostor grada Gospića obilježavaju brojne sakralne građevine, utvrde, kulturni spomenici te kulturno srednjovjekovno nasljeđe poput glagoljskih knjiga: Misala kneza Novaka Disislavića iz 1368., Berlinski misal (1402.), Ročki misal, Brevijar iz 1485., Brevijar iz doba Anža Frankapana (1379. i 1387.). Iz sakralne baštine Grada izdvaja se Crkva Navještenja Blažene Djevice. Od ostalih društvenih i kulturno-povijesnih znamenitosti ističe se kip djevojke nazvane „Marta“, rad kipara Frangeša. Od kulturnih ustanova u gradu djeluje Muzej Like. U sastavu ovog muzeja nalazi se i područna zbirka „Rodna kuća Nikole Tesle“ u Smiljanu.

U sastav Grada Gospića kao jedinice lokalne samouprave ulazi 50 naselja. Područje zauzima površinu od 966,64 km² te nudi razne mogućnosti aktivnog odmora. Osim u biciklizmu posjetitelji mogu uživati u planinarenju, jahanju (Slika 2), vožnji kočije, plovidbi čamcima kanjonom Like te mnoštvu drugih aktivnosti (<http://gospic.hr/>).

5.1.1. Muzej Like Gospić

Muzej Like Gospić je središnja kulturna ustanova Grada Gospića koja skrbi za svu pokretnu spomeničku baštinu i nepokretne spomenike kulture na području kontinentalnog dijela Ličko-senjske županije. Posjeduje najcjelovitiju zbirku dinarske tradicijske kulture u Hrvatskoj. U sklopu muzeja se nalaze Arheološki odjel s pripadajućim Lapidarijem, Numizmatički odjel, Kulturno povijesni odjel s pripadajućom Zbirkom oružja i Zbirkom pokućstva, Etnografski odjel te Galerijski odjel. Zaštićena muzejska građa obuhvaća Zbirku Lapidarij, Zbirku pokućstva i Zbirku oružja. Muzej posjeduje i stručnu biblioteku otvorenog tipa (<http://gospic.hr/turizam/>).

5.1.2. Spomen-dom dr. Ante Starčevića

Spomen-dom dr. Ante Starčevića, sagrađen je 1998. godine i otvoren 23. svibnja 1998. povodom 175. godišnjice rođenja Oca Domovine dr. Ante Starčevića. Multimedijски centar se nalazi u Velikom Žitniku kraj Gospića, dostupan svim štovateljima Starčevićevih misli i djela, učenicima i studentima te svima koji vole prirodu i slikoviti ambijent tradicionalnog ličkog sela (<http://www.arhiv-gospic.hr/spomen-dom-dr-ante-starcevic>).

5.1.3. Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan

Memorijalni centar „Nikola Tesla” u Smiljanu otvoren je 10. srpnja 2006. godine povodom obilježavanja 150 godina rođenja Nikole Tesle. Uz interpretaciju Teslina života prezentira se i zavičaj u kojem je Nikola dobio nadahnuće za prve izumiteljske pokušaje. Centar je osmišljen tako da objedinjuje kulturu, znanost i turizam te okuplja razne tipove korisnika: djeca predškolskog uzrasta, školska djeca, studenti, umirovljenici, turisti, lokalno stanovništvo, Teslini fanovi, medijski umjetnici itd. Koncept Memorijalnog centra čine od prije postojećih; Rodna kuća, gdje je u prizemlju prikazan životni put i genijalnost velikog izumitelja, a u potkrovlju se nalaze replike Teslinih izuma; zatim uz kuću pripadajući gospodarski objekt i Crkva sv. Apostola Petra i Pavla te groblje, kameni spomenici i klupe arhitekta Zdenka Kolacija do novoizgrađenih sadržaja – trijem, pješačke staze, spomenik kipara Mile Blaževića, auditorij, multimedijalni centar i drugo (<http://muzejlike.hr/memorijalni-centar-nikola-tesla-smiljan/>).

Slika 2. Ranch Vel'ki Mlin

Izvor: <https://www.posjetiliku.com/tour/opg-grguric-ranch-velki-mlin/>

5.1.4. Rizvan city

Pustolovno-izletnički centar Rizvan City, u malom ličkom selu Rizvanuša koje se nalazi u Parku prirode Velebit, je staro obiteljsko seosko gospodarstvo pretvoreno u pustolovno-izletnički centar gdje se gostima nudi mnoštvo atraktivnih, pustolovnih aktivnosti. Ljuljanje na 15 metara visokoj ljuljačci, adrenalinski park, zip line, paint ball, quad i jeep safari, streličarstvo, kajak safari rijekom Likom, speleo avanture, penjanje i escape room „secret of Nikola Tesla“ su samo dio od ponuđenih pustolovina. U sklopu Pustolovno-izletničkog centra Rizvan City može se noćiti u novoobnovljenoj ličkoj kući, kampu ili bungalovima (<https://adria-velebitica.hr/hr/>).

5.1.5. Linden Tree Retreat & Ranch

U Velikoj Plani kod Pazarišta intimno i luksuzno je utočište smješteno na 50 hektara planine Velebit, UNESCO-m zaštićene i netaknute divljine. Kao jedini luksuzni ranč u Europi uvršten je u poznati vodič za putovanja DK Eyewitness Travel. Prvorazredna destinacija je za jahanje u Hrvatskoj, privlačan onima koji traže ekološku destinaciju za odmor u avanturističkom duhu.

Restoran služi sezonsku hranu svježe ubranu u prirodi ili nabavljenu kao dio suradnje s lokalnom zajednicom, a osim aktivnosti s konjima nude i izlete s kanuom, planinarenje, trekking, vožnju biciklom u prirodi i špiljarenje (<https://www.lika-destination.hr/sport-outdoor/rekreacija/linden-tree-reatreat-and-ranch>).

5.2. Grad Otočac

Grad Otočac zauzima dio središnjeg prostora Ličko-senjske županije. Zahvaljujući povoljnom položaju Otočac je ostvario kvalitetan demografski i gospodarski razvitak, te je postao jedan od važnih žarišta razvoja unutar Županije. Površina Grada Otočca iznosi 565,30 km², a u sastav Grada ulaze 22 naselja (<https://www.otocac.hr/izbornik/grad-otocac/opcenito-4>).

Otočac, središte Gacke i sjedište Grada. Spada u jedno od najstarijih naselja sa hrvatskim stanovništvom što potvrđuje zapis na Bašćanskoj ploči iz 11. stoljeća. Do 18. je stoljeća bio smješten na prirodnom otočiću usred rijeke Gacke. Utvrđenom zidinama i kulama otoku se jedino čamcem moglo prići što ga je činilo neosvojivim gradom. Područje Gacke bilo je naseljeno u pretpovijesti. Najstariji lokalitet na području Gacke iz tog razdoblja nalazi se u Pećini u Lešću. Tragovi pougljenjenih kostiju divljih životinja i kostiju na kojima su ostali tragovi kamenog oruđa otkrivaju prisutnost čovjeka iz razdoblja mezolitika - prijelaza iz starijeg u mlađe kameno doba (<http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/kulturno-povijesna-ba%C5%A1tina>). Također brojni su tragovi življenja Japoda na ovim područjima, osobito u gradinama na Umcu i Vinici (<http://www.tz-otocac.hr/hr/oto%C4%8Dac>).

Posjetiteljima se međuostalim preporuča posjetiti: crkvu Presvetog trojstva, kapelu Blažene Djevice Marije u Poljicima iz 1723., etnografsku zbirku tradicionalnih vrijednosti na području Gacke: zbirka Grčević- Ličko Lešće, Gačanski park hrvatske memorije- kolonadu zavičajne povijesti od 9. do 21. st., Fortiku i otočku kiparsku Kalvariju. Od aktivnog odmora na području Grada Otočca posjetiteljima su u ponudi biciklističke staze, markirane planinarske staze, sportski aedrom: Otočac, sportski ribolov, kajakarenje (Slika 3), gledanje ptica na rijeci Gackoj i dr. (<http://visit-lika.com/>).

Slika 3. Kajakarenje na rijeci Gackoj
Izvor: <http://www.velebit.info/prozimi-kajaci/>

5.2.1. Rijeka Gacka

Krška ponornica Gacka, jedna je od najljepših i najznamenitijih ponornica u Hrvatskoj i jedna od tri najpoznatije vode u svijetu. Ima više od tri izvora, a najveće je Tonković vrilo, koje se nalazi na jugoistočnom rubu Gacke doline. Ruši se preko starih mlinova i sjedinjuje s više pritoka u svom gornjem dijelu, lagano vijuga ravnicom Gacke doline, od svog izvorišta na jugoistoku pa pokraj Otočca prema utoku na sjeverozapadu. Izvor je života za stanovništvo Gackog polja, a za turiste i putnike otkriće mira i ljepote. Voda iz rijeke može se piti i po kvaliteti je druga u Europi. (<http://visit-lika.com/>). Rijeka je izuzetno bogata pastrvom. Golema količina biomase (602 kg/ ha), konstantna temperatura, ujednačen tok, kemijske biološke i fizikalne vrijednosti I kategorije vode omogućuju enormni godišnji prirodni prirast salmonidnih vrsta riba i do četiri puta više od poznatih svjetskih voda istog ili sličnog tipa što je veliki izazov svakom sportskom ribiču (www.otocac.hr). Posebna su turistička atrakcija, na izvorima Gacke u Sincu - Tonković i Majerovu vrilu i slapovima u Švici, obnovljene mlinice za mljevenje žita i stupe za pranje i omekšavanje domaćeg vunenog tekstila, te koševi za valjanje i pranje vunениh pokrivača (<http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/ribolov-na-gacki>).

5.2.2. Muzej Gacke

Stalni postav muzeja sastoji se od šest cjelina u kojima su izloženi predmeti šest muzejskih zbirki. Obilazak muzeja počinje arheološkom zbirkom koja svjedoči o prvim poznatim stanovnicima ovog kraja - lasinjskoj i japodskoj kulturi (Slika 4), a posjetitelja vodi sve do srednjeg vijeka i nastanka obrambenog otočnog grada - Otočca. O novijoj povijesti svjedoče predmeti povijesne zbirke izloženi u drugoj cjelini stalnog postava u kojoj je izloženo naoružanje te su prikazani kronologija Domovinskog rata i ratna razaranja na području grada Otočca. Treća i četvrta cjelina posvećene su likovnom stvaralaštvu. Peta cjelina uvodi posjetitelja u život kakav je za područje Otočca i Gacke bio karakterističan sve do sredine 20. st. te u okviru etnografske zbirke prikazuje kako je nekoć izgledala seoska svakodnevnica u kući i izvan nje. Posjet Muzeju Gacke završava na katu zgrade izložbom iz ciklusa posvećenog otočkoj industrijskoj baštini (<http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/muzej-gacke>).

Slika 4. Japodska kultura

Izvor: <http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/muzej-gacke#galleryac9d09bf15-2>

5.2.3. Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda

Centar se bavi uzgojem autohtone vrste potočne pastrve koja od davnina živi u Gacki. Zanimljivo je upravo to da Gacka pripada jadranskom slivu, dok je pastrva koja tu obitava dunavske linije. Pretpostavka je da je Gacka u predglacijalno doba bila povezana s dunavskim slivom, međutim tektonskim promjenama, ta poveznica se izgubila. Kako je ova vrsta potočne pastrve postala iznimno ugrožena zbog prirodnih i ostalih neprijatelja i uvjeta, osnovan je ovaj Centar – jedini u svijetu koji uzgaja dunavsku liniju potočne pastrve. Osim potočne pastrve u centru se uzgajaju i riječni rakovi koji u Hrvatskoj izumiru, a cilj centra je spasiti ih. Centar ima poučni i zanimljivi program za sve uzraste (<http://www.centar-rir.com/hr>).

5.2.4. Velebitsko utočište za mlade medvjede

U selu Kuterevu, uz sam rub Parka Prirode Velebit, na području gdje prirodno obitavaju medvjedi, osnovano je prvo Utočište za mlade napuštene medvjediće u Hrvatskoj. Projekt utočišta za mlade medvjede inicirao je Hrvatski centar "Znanje za okoliš", a na terenu projekt provodi Velebitska udruga Kuterevo - VUK. Osnovni cilj projekta je izgradnja i uspostava prvog hrvatskog Utočišta za mlade medvjede, kako bi se učinkovito pomoglo u zaštiti životinjske vrste smeđeg medvjeda, a kroz edukaciju lokalnog stanovništva i posjetitelja Utočišta doprinijelo jačanju svijesti o posebno vrijednoj bioraznolikosti i potrebi njenog očuvanja na ovom području Parka prirode Velebit (<http://www.tz-otocac.hr/hr/vodi%C4%8D/za-posjetiti/19-velebitsko-utociste-za-mlade-medvjede>).

5.3. Grad Senj

Jedan je od najstarijih gradova na sjevernom Jadranu. Prostor Grada Senja obuhvaća površinu 658 km² i čini 12% ukupne površine Ličko-senjske županije. U sastav Grada Senja ulazi 27 naselja koja je moguće razvrstati u dvije prostorno razvojne cjeline koje čini obalni pojas i kontinentalno zaleđe. S obzirom na smještaj, ovo područje na relativno malom prostoru objedinjuje gotovo sve prirodne značajke šireg mediteranskog i dinarskog kruga. Glavna obilježja senjskog područja su oštro naglašen planinski okvir koji se bez prijelaznih zona, direktno približava moru i Kvarnerskom arhipelagu. Senj je jedno od najznačajnijih i najslavnijih mjesta hrvatske kulturne povijesti. Utemeljen je prije više od tri tisuće godina. Pod imenom Senia poznat je od 2.st.p.n.e. kad je bio pod kontrolom Rimljana te postao glavno trgovačko, prometno i kulturno središte ovog dijela jadranske obale. Najznačajniji spomenik i simbol grada Senja je svakako Tvrđava Nehaj (Slika 5) (www.senj.hr), sagrađena za vrijeme turskih napada 1558. godine na brdu Trbušnjak s južne strane grada. Senjska luka je također jedinstveni spomenik, a datira iz hrvatskog pomorskog graditeljstva iz 19. stoljeća. Katedrala Uznesenja iz 12. stoljeća jedan je od brojnih spomenika sakralne baštine na području Grada Senja. Od značajnijih kulturnih ustanova na području Senja je također i Gradski muzej utemeljen 1962. godine (http://www.senj.hr/wp-content/uploads/2015/10/Grad_Senj_Strategija_razvoja_2015-2020.pdf).

Slika 5. Tvrđava Nehaj

Izvor: <https://www.bestofcroatia.eu/hr/ostale-znamenitosti-detalji/tvrdava-nehaj-37>

Na području Grada Senja zakonom je zaštićeno niz prirodnih vrijednosti koje predstavljaju važan razvojni resurs i upotpunjuju kulturnu i turističku ponudu grada. Obzirom na broj i raznovrsnost zaštićene prirodne baštine te po njihovom udjelu u ukupnoj površini (80%), Senj ima vodeće mjesto u Republici Hrvatskoj (Tablica 3).

Tablica 3. Zaštićene prirodne vrijednosti Grada Senja

Razred	Kategorija	Naziv	Površina
Zaštićena područja od državnog značenja	Strogi rezervat	Hajdučki i Rožanski kukovi	1.220 ha
	Nacionalni park	Sjeverni Velebit	10.937 ha
	Posebni rezervat	Šumski predjel Štirovača na Srednjem Velebitu	118,5 ha
	Posebni rezervat	Visibaba	80 ha
	Posebni rezervat	Zavižan - Balinovac - Zavižanska Kosa	118 ha
	Park prirode	Park prirode Velebit	52.376 ha
Zaštićena područja od lokalnog značenja	Spomenik prirode	Zavratnica	45,9 ha
	Spomenik parkovne arhitekture	Velebitski botanički vrt	50,28 ha
		UKUPNO	64.945,68 ha

Izvor: http://www.senj.hr/wp-content/uploads/2015/10/Grad_Senj_Strategija_razvoja_2015-2020.pdf

5.3.1.Sjeverni Velebit

Planina Velebit je uvrštena u UNESCO program Čovjek i biosfera (MAB) 1978., a e Sjeverni Velebit je proglašen nacionalnim parkom 1999.godine. Proteže se od prijevoja Vratnik do prijevoja iznad Jablanca. Unutar središnjeg dijela Nacionalnog parka Sjeverni Velebit nalazi se strogi rezervat „Rožanski i Hajdučki kukovi“. U strategiji prostornog uređenja Hrvatske definiran je kao najvrjedniji dio Velebita po sveukupnim prirodnim geomorfološko-pejsažnim i botaničko-šumarskim vrijednostima. (Čuljat, 2001.). Velebit je jedan od četiri hrvatska centra endemizma. Do sada je na području Parka zabilježeno više od 950 biljnih vrsta i podvrsta. Mnoge od njih ograničene su regionalne rasprostranjenosti, a 40-ak lokalno su rasprostranjeni strogi endemi. Veliki, naizgled goli blokovi stijena s mnoštvom pukotina, teško prohodne šume, maleni i veliki doci, travnate krške doline, jame, ponikve, sniježnice, lokve i škrape čine prostor Sjevernog Velebita pravim mozaikom najrazličitijih staništa koja su dom brojnim vrstama gljiva, biljaka i životinja .Nacionalni park odredište je za sve ljubitelje aktivnog odmora i boravka u prirodi – planinarenju, šetnji, trekingu, biciklizmu. Sa Zavižana se pruža prekrasan pogled na kvarnerske otoke, a u blizini Zavižana nalazi se i Velebitski botanički vrt osnovan 1967. na inicijativu dr. Frane Kušana i suradnika kako bi bogatstvo flore Velebita bilo dostupno ne samo znanstvenicima i istraživačima, već i svim posjetiteljima Sjevernog Velebita. U vrtu raste oko 300 biljnih vrsta, što samoniklih što donesenih s drugih područja Velebita. Među njima je od rjeđih vrsta, simbol Velebita velebitska degenija (<http://www.np-sjeverni-velebit.hr/>).

5.3.2.Premužićeva staza

Vršne dijelove sjevernog i srednjeg Velebita povezuje planinarska staza duga 57 km. Nazvana je po svom projektantu Anti Premužiću, znamenitom graditelju putova i staza po Velebitu. Izgradnjom staze omogućen je pristup u najljepše i najnepristupačnije dijelove Velebita dotad poznate samo malom broju stanovnika. Brojni radnici podvelebitskih i velebitskih sela stazu s izgradili u svega 3 godine (od 1930. do 1933.) Obzirom da nema velikih uspona stazom mogu proći i ljudi ne navikli na planinarenje. Kvaliteta gradnje i njena uklopljenost u okoliš čine ovu stazu pravim remek djelom graditeljstva te je stoga 2009. godine uvrštena na popis kulturnih dobara Republike Hrvatske. (<http://www.np-sjeverni-velebit.hr/>)

5.3.3.Zavratnica

Uvala Zavratnica južno od Jablanca, specifična je formacija, izgledom je vrlo slična fjordu te je zaštićena kao spomenik prirode. U Zavratnici je izbrojano 129 biljnih vrsta, od čega 100 autohtonih i 29 alohtonih vrsta. Do Zavratnice se može doći pješačkom stazom uz more iz pravca Jablanca, za otprilike 20 minuta hoda. U uvalu se može spustiti i nešto zahtjevnijom, planinarskom, stazom iz sela Zavratnica. (<https://www.pp-velebit.hr/hr/turisticka-ponuda/uvala-zavratnica>).

5.4. Grad Novalja

Grad i luka Novalja razvio se na području povijesnog antičkog naselja Novalia koji je u to vrijeme služio kao južna luka rimskog naselja Cisse (danas Caska). O tome razdoblju danas svjedoče mnoga nalazišta, natpisi te osobito rimski akvadukt iz 1. stoljeća nazvan „Talijanska buža“. Očuvane su i crkvice sv. Vida na Vidasovim stanimi, Crkva sv. Mihovila na Šankovim stanimi i Crkva sv. Ivana na Šonjovim stanimi nastale oko 18. stoljeća. Ističu se i pronađeni ostaci tri ranokršćanske bazilike iz 4. i 5. stoljeća: ostaci podnog mozaika jedne od njih koji se mogu vidjeti unutar gotičke crkve Majke Božje od Ružarija te relikvijar pronađen pored jedne od bazilika koji se čuva u Arheološkom muzeju u Zadru. Od kulturnih ustanova u gradu valja svakako izdvojiti Gradski muzej u kojem se između ostalog nalazi podzemni vodovod iz antičkih vremena, te izložba fotografija o nalazištu dvije tisuće godina starih amfora (<http://www.tz-novalja.hr/>).

Grad Novalja sa površinom od 93,36 km² i 3663 stanovnika (prema popisu stanovništva iz 2011.) najgušće je naseljeni prostor Ličko-senjske županije. Unatrag zadnjih petnaest godina Novalja je svjetski turistički brend poznat po Zrću. Uz Zrće, sustavno se provode i stvaraju nove turističke ponude. Jedinstvena priča su Lunjski maslinici, čije tisućljetne masline pružaju nezaboravan doživljaj i jedinstvenu ponudu za turiste svih profila i dobi (<https://www.novalja.hr/>).

5.4.1. Lun

Lun je naselje na najsjevernijem dijelu otoka Paga. Poznato je po svojim tisućljetnim maslinicima (Slika 6) i maslinovom ulju. Na području Luna, na površini od oko 1300 ha prema procjenama raste oko 80 000 maslina. Šume maslina koje prekrivaju lunjski poluotok predstavljaju jedinstveno botaničko bogatstvo Mediterana. Divlja maslina kao šumska vrsta mediteranskog bazena, vazda zelena vrsta *Olea oleaster linea*, danas je izuzetno rijetka. Dio područja smještenog sjeveroistočno od naselja Dudići nazvanog "Dudićeve krune" veličine 23,6 ha 1963. godine zaštićen je kao botanički rezervat, a najveća pažnja usmjerena je prema masliniku veličine 60 ha, smještenom na jugozapadnom dijelu vrha lunjskog poluotoka, uz samo naselje Lun, gdje je oko 1500 stabala divlje masline "*Olea oleaster linea*" cijepljeno maslinom Oblicom. Posebna vrijednost ovog maslinika je starost pojedinih stabala maslina. Više stotina stabala maslina staro je oko tisuću godina, a najstarija među njima stara je oko 1600 godina (<https://www.novalja.hr/>).

Slika 6. Lunjski maslinici

Izvor: https://www.novalja.hr/20/lunjski_maslinici.html

5.5. Općina Plitvička jezera

Općina Plitvička Jezera smještena je u sjeveroistočnom dijelu Ličko-senjske županije. Obuhvaća površinu od 470,79 km² i ima 41 naselje. S obzirom na reljef općina je brdsko-planinsko područje gdje se izdvajaju planine Mala Kapela i Plješevica. Sjedište općine Plitvička Jezera je u Korenici, naselju smještenom u podnožju Plješevice, udaljeno 20-ak kilometara od Nacionalnog parka Plitvička jezera. Korenica se spominje u okviru Krbavske županije kao sjedište istoimenog upravnog okruga godine 1468. Godine 1489. navodi se da je Korenica imala utvrde: na brdu Gradina, grad Mrsinj u blizini današnje Korenice, te utvrdu Prozor iznad sela Vrelo. Prednosti općine Plitvička Jezera su zdrava i čista priroda koja osigurava uvjete za proizvodnju zdrave hrane, razvoj lovnog i seoskog turizma, bogatstvo mnogobrojnih izvorišta pitke vode, kvalitetne šume i druga prirodna bogatstva (<http://plitvicka-jezera.hr/uprava/trashed/o-opcini/>).

5.5.1. Nacionalni park Plitvička jezera

Nacionalni park Plitvička jezera, najveći, najposjećeniji i najstariji hrvatski Nacionalni park, proglašen je nacionalnim parkom 1949. godine, uvršten u popis svjetske prirodne baštine UNESCO-a 1979. godine, prostire se na površini od 19 462 ha. Park je najvećim dijelom pokriven šumom, a najzanimljiviji i najatraktivniji dio zauzima tek nešto manje od 1% površine Parka. Nacionalni park Plitvička jezera ima 16 velikih jezera i nekoliko manjih, kaskadno poredanih jezera. Gornja jezera su prostorno i volumenski dominantna, formirana na dolomitima, prostranija i razvedenija te blažih obala u odnosu na Donja jezera koja su formirana u uskom vapnenačkom kanjonu strmih obala (<https://np-plitvicka-jezera.hr/o-parku/opcenito/>). Najveća jezera su Kozjak i Prošćansko jezero. Ujezerivanje vode omogućile su sedrene barijere te se smatra da je ovakav jezerski sustav nastao prije 12.000 do 15.000 godina. Jezera

završavaju imponantnim slapovima Sastavcima, podno kojih počinje rijeka Korana (<https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/prirodna-bastina/krski-krajobraz/>) .

5.5.2.Barćeve špilje

Barćeve špilje nalaze se oko 16 km od Nacionalnog parka Plitvička jezera. Vezane su za podzemni tok rijeke Korane koja nastaje od voda Plitvičkih jezera i vode potoka Plitvica. Čine ih tri špilje: Velika i Mala, Gornja i Donja te Nova Barćeva špilja. Ulazi u sve tri špilje nalaze se na sjevernoj strani Barćeve brine u čijem se samom podnožju nalazi izvor Barćevac (<https://lika-active.com/page/otkrijte-plitvicka-jezera>).

5.6.Općina Udbina

Općina Udbina graniči sa općinama Plitvička jezera - sjeverno, Donji Lapac - istočno, Gospić i Lovinac – zapadno i Gračac – južno. Površina Općine iznosi čak 683 km² (po čemu je treća u Hrvatskoj), ali na kojoj živi samo 1.874 stanovnika, što znači da na 1 km² živi 2,5 stanovnika (<https://www.udbina.hr/>). Najveće bogatstvo ovog kraja je nesumnjivo Krbavsko polje, od većih naselja uz njega su grad Udbina na jugu polja, selo Bunić na sjeveru i selo Krbava uz središnji rub polja.

Polje povremeno poplavljuje s juga potok Krbava, sa sjevera potok Krbavica i vodotoci iz mnoštvo manjih izvora na zapadnom rubu polja. Sva ta voda ponire u sitastim ponorima u sredini i na istočnom rubu polja (Božić, 2012.). Od prirodne baštine na području Općine Udbina evidentirani su: Park šume Laudonov gaj, Značajni krajobraz „Bijeli Potoci – Kamensko“, Park prirode „Lička Plješevica“, Ornitološki rezervat Gola Plješevica – gnjezdište velikog tetrijeba i Ornitološki rezervat Sokolovača – klisure i gnjezdišta surog orla i sivog sokola (https://www.udbina.hr/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=6&Itemid=53).

5.6.1.Crkva hrvatskih mučenika

Najveća je crkva na Udbini i hrvatsko nacionalno svetište. Crkva je otvorena 11. rujna 2010. godine. Svake zadnje subote u kolovozu i svake druge subote u rujnu ovo mjesto posjeti mnoštvo vjernika, a uz središnje misno slavlje održava se i niz drugih vjerskih i kulturnih programa te veliki sajam (<https://visit-lika.com/page/udbina>).

Slika 7. Laudanov gaj

Izvor: <http://www.matica.hr/hr/349/umiru-li-rijeci-21065/>

5.6.2. Park šuma Laudonov gaj

Park šuma (Slika 7) se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Krbavskog polja kod sela Šalamunić. U parku se nalazi oko 600 hrastovih stabala, starih oko 250 godina. Ova šuma predstavlja povijesnu vrijednost i primjer je uspješnog pošumljavanja sa svrhom zaustavljanja živog pijeska. Za njen nastanak je zaslužan vojskovođa Ernest Gideon Laudon, po kojem je šuma i dobila ime. 1960. godine je proglašena park šumom (<https://lika-active.com/page/otkrijte-udbina>). Živi pijesci spominju se još od Krbavske bitke, koja se odigrala upravo na prostoru Laudonova gaja. U puku živi predaja kako je u toku bitke s Turcima vjetar digao pijesak i nosio ga ravno u oči hrvatskoj vojsci, zbog čega je bitka i izgubljena. Istina je sasvim drugačija, bitka se odigrala 9. rujna 1493. godine kada nema zračnih strujanja niti nošenja pijeska vjetrom. Za vrijeme Vojne krajine u Buniću je 1756. godine, Ratno ministarstvo iz Beča dalo izgraditi crkvu sv. Rođenja Blažene Djevice Marije (Slika 8) od bijelog klesanog kamena u spomen Laudonu (Kranjčević, 2003.).

Slika 8. Crkva sv. Rođenja BDM u Buniću

Izvor: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36639498>

5.6.3. Bijeli Potoci - Kamensko

Proteže se na području općina Udbina (513 ha) i Donji Lapac (700 ha). Osim što su zaštićeni kao značajni krajobraz, odlukom Sabora Bijeli Potoci - Kamensko proglašeni su i spomen područjem. Ovo područje ima velike pejzažne kvalitete, a posebno se to odnosi na otvorene pašnjake i proplanke: Poljana, Opaljenice, Veliko i Malo Kamensko (<https://visitlika.com/page/udbina>).

5.7. Općina Donji Lapac

Općina Donji Lapac se nalazi na istočnom dijelu Ličko-senjske županije, u kraju poznatom po imenu Ličko Pounje, ispod planine Plješevice. Zauzima površinu od 354,2 km² te obuhvaća osamnaest naselja. Na križanju je magistralne prometnice Knin-Bihać i regionalnih prometnica D. Lapac-Udbina i D. Lapac-Bjelopolje. Općina Donji Lapac se nalazi na nadmorskoj visini od oko 600 m. Sa zapada je okružuju istaknuta uzvišenja Plješevice: Trovrh (1.620 m), Ozeblin (1.657 m) koji je ujedno i najviši vrh Plješevice, a sa sjeverne i istočne strane graniči s Bosnom i Hercegovinom gdje granica uglavnom prati kanjon rijeke Une (<http://www.unaspringoflife.com/pdf/StrategijaHr.pdf>). Povijest Donjeg Lapca seže još u antička vremena, u željezno i rimsko doba, o čemu svjedoče pronađeni ostatci predmeta, no sam grad osnovan je krajem 18. stoljeća, 1791. godine. U 19. stoljeću Donji Lapac se razvijao kao krajiški centar, dobro prometno povezan s okolnim i udaljenijim mjestima, međutim brojni ratovi na ovome području uvelike su utjecali na razvoj, ekonomiju i demografsku sliku grada. Prostor je gotovo netaknut, izrazito bogat florom i faunom, čistim zrakom i jednom od najljepših rijeka osigurava polazne mogućnosti za razvoj izvornog turističkog proizvoda i turističke ponude koja se u današnjim uvjetima prepoznaje kao lovni, ribolovni, planinarski, cikloturizam, odnosno izletnički turizam. (<http://www.donjilapac.hr>).

Slika 9. Rijeka Una

Izvor: <https://forum.nasa-lika.com/index.php?topic=395.0>

5.7.1.Rijeka Una

Rijeka Una (Slika 9), jedna od najljepših rijeka Europe, većinom svog toka teče kao prirodna granica između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Na jednom dijelu se obrušava niz Štrbački buk. Štrbački buk je niz slapova, gdje se zbog siline obrušavanja vode stvara nezaboravna slika, a u toplim ljetnim danima i pravo osvježenje. Jedan je to od najljepših slapova kako rijeke Une tako i slapova u ovom dijelu Europe. Nizvodno od Štrbačkog buka nalazi se i niz manjih slapova i brzaca koji ovaj dio Une čine atraktivnim za ljubitelje raftinga (<http://www.tourist-ad-guide.com/>).

5.8.Općina Lovinac

Općina Lovinac obuhvaća područje od 342 km. Smještena na južnom rubu Ličkog polja, na krajnjem jugoistočnom dijelu gorske Hrvatske, u trokutu Gospić – Udbina – Gračac. Prostor Općine je prirodno omeđen izdancima Ličkog sredogorja na sjeveroistoku i jugoistoku s planinskim masivom Resnika. Izrazitu geografsku među prema submediteranskom prostoru s jugozapadne strane, čini Velebit. Povoljan geografski položaj omogućio je kontinuiranu naseljenosti ovog kraja od pretpovijesti do danas. Na području Općine Lovinac u prapovijesno doba obitavali su pripadnici drevnog naroda Japodi, a o čemu svjedoče ostaci tzv.: Japodskih gradina i keramikom pokriveno tlo u Vraničkoj špilji, a ruševina utvrde Štulića kulina izgrađena 1744. svjedoči o vremenima ratnih osvajanja Turaka na ovim prostorima,

Slika10. Lovinac, Sveto Brdo

Izvor: <https://lika-active.com/page/otkrijite-lovinac-sveto-brdo>

Kao civilne građevine zaštićeni su Most na rijeci Suvaji i Cisterna s oknom, izgrađeni krajem 19. stoljeća u naselju Smokorić, te Majstorska cesta u naselju Sveti Rok građena od 1825. do 1832.godine. Sakralne građevine izgrađene su u 18.stoljeću, izuzev Hrama sv. Apostola Petra i Pavla.(<http://www.lovinac.hr/>).

Danas je općina Lovinac najpoznatija po očuvanim i zaštićenim prirodnim vrijednostima. Tu su atraktivni prirodni pejzaži, guste, netaknute šume, brojni krški fenomeni, čiste rijeke i potoci.

Područje općine Lovinac obuhvaća najviše vrhove Nacionalnog parka Paklenica, poput specijalnog rezervata „Sveto brdo“ (Slika 10) te velik dio Parka prirode Velebit (<https://lika-active.com/page/otkrijte-lovinac-sveto-brdo>).

5.8.1.Sanjkalište Cvituša

U općini Lovinac uređeno je i otvoreno popularno sanjkalište na brdu Cvituša. Sanjkalište je dugo 100 metara, a široko 130 metara. Specijalizirano je za sanjkanje i učenje prvih skijaških spustova. Uz sanjkanje i skijanje Izletišta ima i gastronomsku ponudu unutar drvene kućice "Medin bar." Uz rekreaciju za djecu i odrasle te gastronomsku ponudu na Izletištu se nalazi i mala suvenirnica u kojoj se, uz službene suvenire Izletišta mogu pronaći i proizvodi lokalnih OPG-ova (<http://www.lovinac.hr/>).

5.8.2.Nacionalni park Paklenica

U gornjem dijelu 2,5 km dugog klanca Velike Paklenice nalazi se najveća okomica u Velebitu: Anića – kuk, 400 m visoka stijena ujedno je i najpoznatija alpinistička točka u Hrvatskoj. Cijeli sliv Male Paklenice teže je pristupačan i slabije posjećen, pa je i za budućnost zacrtan kao "zona divljine" u kojoj se gnijezdi bjeloglavi sup. Od nekoliko većih speleoloških objekata u Nacionalnom parku najljepši je Manita peć u donjem dijelu Velike Paklenice. Početkom 20. stoljeća u Manitoj peći pronađen je endemičan pseudoškorpion. Na području Nacionalnog parka postoji oko 150 km planinarskih staza i putova (<https://visit-lika.com/page/nacionalni-park-paklenica>).

5.9.Općina Vrhovine

Područje Općine Vrhovine prostire se na površini od 224 km², na obroncima Male Kapele između Nacionalnog parka Plitvička jezera i Velebita na važnom tranzitnom prometnom pravcu koji povezuje Jadransko more preko Senja, Otočca i Vrhovina s Plitvicama te željezničkoj trasi koja povezuje Zagreb i Rijeku s Dalmacijom. U sastav općine Vrhovine ulazi 8 naselja. Nadmorska visina teritorija Općine Vrhovine je između 500 (Zalužnica) i 1.150 m.n.v. (Javornik). Strateške gospodarske grane u općini Vrhovine (obzirom na bogat šumarski fond, čist i nezagađen okoliš, poljoprivredno zemljište te neposredno okruženje Nacionalnog parka Plitvička jezera) su definitivno drvna industrija, turizam i poljoprivreda (<http://www.vrhovine.hr/>).

5.9.1.Zip line „ Pazi medo“

U općini Vrhovine se nalazi, u Europi najduži, zip line „ Pazi medo“ (Slika 11) koji je otvoren u sklopu Sportsko rekreacijskog centra Bijeli vrh u Rudopolju, nedaleko od Plitvičkih jezera. Na samom odredištu Zip line-a postavljena je i umjetna stijena za sportsko penjanje

prilagođena i djeci od 5 godina i “ozbiljnim” penjačima, tako da svatko može naći nešto za sebe. Također u sklopu centra Bijeli vrh je u ponudi i Disc Golf, sport koji objedinjuje dva poznata sporta, golf i disk – frizbi. Disc Golf je namijenjen svima, rekreativcima i profesionalcima. Uz navedeno, u sklopu SRC Bijeli Vrh može se iznajmiti bicikl i istraživati oko 150 km označenih staza po poljima netaknute prirode Like i kroz gustu šumu Male Kapele (<http://tzo-vrhovine.hr/atrakcije/>).

Slika 11. Zip line „Mali medo“

Izvor: <http://ziplineplitvice.com/photo/>

5.10. Općina Brinje

Brinje je naselje u sjeverozapadnom dijelu Like te općina u Ličko-senjskoj županiji, smještena u Brinjskom krškom polju u sjeverozapadnom dijelu Gackog polja u brinjskoj zavali, između obronaka Velike Kapele i Velebita na trasi Jozefinske ceste te uz današnju autocestu Zagreb - Split i na križanju državne ceste Duga Resa - Josipdol - Žuta Lokva –Senj (stara Jozefinska cesta). Općina zauzima površinu od 358,20 km², čini je 12 naselja. Iako se područje Brinjskog kraja zemljopisno naslanja na Primorje, zbog temperaturnih inverzija ovo je jedan od najhladnijih krajeva u Hrvatskoj, gdje su ljeta kratka i sušna, a zime duge i snježne (<http://www.brinje.hr/home.asp?id=33&text=112&glavni=0>).

Brinje, današnjeg naziva, prvi se put spominje davne 1343. Brinjani su bili u svijetu poznati i priznati mineri i graditelji cesta i tunela. Preko potoka Gate-Jaruge, u samom središtu Brinja, 1801. godine, brinjski i primorski kamenoresci, izradili su kameni most sa sunčanim satom. U čast njihovoj umješnosti, u središtu Brinja, ponosno stoji brončani miner, djelo akademskog kipara Koste Angelini Radovanija (<http://www.visitbrinje.hr/povijest-i-ljudi/>).

5.10.1. Siničića spilja

Siničić spilja, zaštićeno kulturno dobro, važna prapovijesna lokacija u kojoj je, pretpostavlja se, živio paleolitski lovac čak 9500 godina prije Krista. Tome u prilog idu slikovni leptolitički prikazi. Slikovno pismo otkriveno 1997. godine jedinstveno je u Hrvatskoj, a znanstvenici su

ga nekoliko puta pokušali dešifrirati. Teorije kažu kako su urezi, nalik na germanske rune, zapravo primitivan mjesečev kalendar star čak 11.500 godina, dok urezani križevi sugeriraju kasnije mezolitsko svetište iz 15. stoljeća. Iza ulaza u spilju nalazi se prostrana dvorana sa prvim sifonskim jezerom koje se u proljeće, zbog obilnih oborina, prelije i izvire van spilje u obliku slapića. U spilji su nađeni i keramički predmeti, kosti životinja, te je pretpostavka da se radi o jednom od najstarijih tragova naselja. U Sinčić spilji je svoje utočište našla endemska vrsta iz skupine rakušaca, tzv. Redenšekov rakušac (1959), koji je u kategoriji kritično ugrožene svojte (<http://www.visitbrinje.hr/prirodna-bastina/>).

Slika 12. Srednjovjekovni plemićki grad Sokolac

Izvor: <http://www.visitbrinje.hr/sokolac/>

5.10.2.Sokolac

Srednjovjekovni plemićki grad Sokolac (slika 12), spomenik nulte kategorije i simbol Brinja, na malom je uzvišenju u središtu Brinja. Veličanstveno zdanje izgrađeno je početkom 15. stoljeća od knezova krčkih Frankopana, ispod čijih se zidina i razvilo naselje. U to doba Sokolac je bio središte političkog, gospodarskog i kulturnog života, svratište iznimnih povijesnih ličnosti. Uslijed najezde turske vojske, Frankopani su ustupili posjed kralju koji u njega smješta vojnu posadu kao prvu obrambenu liniju od Turaka. Turci su napadali Sokolac u više navrata, ali ga nikada nisu uspjeli zauzeti, baš kao ni itko drugi (Nadilo, 2002.). Nakon uspješne obrane i ukidanjem Vojne krajine, utvrda je polako propadala, a do danas je ostala sačuvana ulazna kula i dvokatna burgovna kapela sv. Trojstva, jedan od najljepših kasnogotičkih sakralnih spomenika u Hrvatskoj (<http://www.visitbrinje.hr/sokolac/>).

5.11.Općina Karlobag

Prostor općine Karlobag nalazi se na jugozapadu Županije. Karlobag datira iz IV stoljeća. Obiluje kulturno-povijesnim spomenicima i crkvama. U samom mjestu Karlobag od sakralnih građevina se nalaze samostan sa crkvom sv. Josipa iz 1713. godine, crkva sv. Karla Boromejskog iz 18. stoljeća te crkva na kalvariji - Sedam Žalosti Djevice Marije iz početka 19.

stoljeća. Utvrda Kava ili Fortica se također nalazi u samom mjestu Karlobag. Od ostalih građevina tu su još zgrada škole, šterne te jezgra starog grada (<http://www.karlobag.hr/>).

Spoj Mediterana i kontinenta, kristalno čistog mora i najljepše hrvatske planine do koje ima tek nekoliko minuta vožnje, Karlobag je mjesto gastronomskih delicija mediteranskog i kontinentalno – velebitskog stila, s bogatom i raznolikom kulinarskom ponudom. Posjetiteljima su od aktivnosti na raspolaganju uz potrebne dozvole ronjenje, i ribolov. U alpinističkoj zoni Ravni Dabar, 20-ak min udaljenoj od Karlobaga u smjeru Gospića, dozvoljeno je sportsko penjanje na stijenama (kukovima) – Visibaba/Agin Kuk, Čelina Kuk i Runjčin Kuk (<https://www.tz-karlobag.hr/>).

5.12. Općina Perušić

Općina Perušić ima izuzetno povoljan smještaj u središtu Ličko-senjske županije, dobre prometne povezanosti okružena je sa dva Nacionalna parka (Sjeverni Velebit i Plitvička jezera) i jednim Parkom prirode (PP Velebit), a u samoj Općini se nalazi Javna ustanova za upravljanje geomorfološkim spomenicima prirode Pećinski park Grabovača čije je područje od 2009.g. pod preventivnom zaštitom u kategoriji značajni krajobraz. Prvi put Perušić se spominje 1487. g. Osnivaju ga braća Dominik i Gašpar Perušić, plemićka obitelj koja dolazi iz Dalmatinske zagore. Na uzvisini grade utvrdu, Stari grad Perušić, poznat kao Turska kula, uz Crkvu uzvišenja sv. Križa, najpoznatiji povijesni objekt Perušića. Oko 2,5km od središta Perušića nalazi se Pećinski park Grabovača (<http://perusic.hr/index.php/opcina-perusic/znacaj-i-posebnosti.html>).

Nedaleko od Perušića je Kosinjska dolina, jedinstven prostor koji je ostao netaknut industrijalizacijom i velikim prometnicama te se danas može pohvaliti mnogim prirodnim ljepotama, prvenstveno velikim brojem biljnih i životinjskih vrsta, špiljama, jamama i vrtačama, vrelima i izvorima iznad kojih se ističe planinski vrh Kalić na 969 m.n.v. (<https://www.lika-destination.hr/podrucje-ld/hrvatska/opcina-perusic>). Kratko vrijeme nakon izuma tiskarskog stroja knezovi Frankopani osnovali su na području Kosinja, važnom crkvenom i kulturnom sjedištu, prvu hrvatsku tiskaru u kojoj je 1491. godine tiskan glagoljski brevijar, najstarija knjiga za koju se zna da je tiskana na području Hrvatske (https://visit-lika.com/files/media/attachment_hr/25/Lika%2010+1%20hrvatski.pdf).

Slika 13. Kosinjski most

Izvor: <https://www.flickr.com/photos/mountmanphoto/30506711301>

5.12.1. Kosinjski most

Monumentalni Kosinjski most (Slika 13) je kameni, 70 metara dugi most preko rijeke Like koji spaja Gornji i Donji Kosinj. Projektirao ga je početkom 20. stoljeća Milivoj Frković. Izgrađen je po uzoru na starohrvatsku mostogradnju, tehnikom „uklinjanja kamena“. Most je jedinstven i po otvorima u lukovima koji imaju funkciju rasterećenja vodenog vala (<http://tz-perusic.hr/>).

5.12.2. Jela Car i pisani kamen

u Kosinjskom Bakovcu se nalazi najveća jela u Europi – jela Car – visoka 42,5 metara s opsegom od 5,42 metra, stara, stručnjaci pretpostavljaju, nekoliko stoljeća. U blizini ovog prirodnog fenomena se nalazi i pisani kamen koji datira iz 1. stoljeća kada su ovo područje naseljavala japodska plemena. Dva japodska plemena – Ortoplini i Parentini – sukobili su se oko izvora vode Begovača, na kojemu su napajali svoju stoku te su Rimljani, koji su zavladao područjem, odlučili riješiti razmiricu zakonom na pisanom kamenu čiji je natpis vidljiv i danas. Na kamenu je uklesano u prijevodu s latinskog: „Po dogovoru, granica između Ortoplina i Parentina, prilaz do žive vode Ortolinima 500 koraka, 1 širine“ (<http://tz-perusic.hr/>).

5.12.3. Pećinski park Grabovača

Samo 2,5 km od središta Perušića, nalazi se niz špilja i jama koje tvore jedinstveni park u Hrvatskoj ali i jedini pećinski park u Europi – Pećinski park Grabovača. Na relativno malom prostoru (1,5 km²) Pećinskog parka evidentirano je devet speleoloških objekata (8 špilja i jedna jama), zaštićenih odredbama Zakona o zaštiti prirode. Osim toga, špilja Samograd, Medina i Amidžina špilja pojedinačno su zaštićene 1964. godine Zakonom o zaštiti prirode u kategoriji geomorfoloških spomenika prirode. (<https://pp-grabovaca.hr/hr/>).

5.13. Gastronomija Ličko-senjske županije

5.13.1. Gastronomija kontinentalnog dijela regije

Kako se stanovništvo ovoga kraja u prošlosti većinom bavilo stočarstvom, poljoprivredom, mlinarenjem te iskorištavanjem šuma i plodova prirode to je uvelike određivalo način njihove prehrane i pripremanja jela. Tradicionalna prehrana temeljila se na kaloričnim jelima koja su bila podloga za obavljanje teških fizičkih poslova u polju, šumi i kod kuće (<http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga>). Kuhinja se odlikuje jednostavnošću, odražava životne navike života na planinama, među šumama i pašnjacima, gdje su ljeta kratka, a zime hladne što ograničava raznovrsnost ponude hrane. Razvijeno je stočarstvo lički stol obogatilo vrsnim mliječnim proizvodima, mlijekom, koje se jede svježe i kiselo (varenika ili kisel'na), često udrobljeno, zatim maslom, vrhnjem, sirom. Čuven je lički škripavac od kojega se spravlja tradicionalni kolač presnac, zatim vrlo ukusna cicvara načinjena od kuhanih žganaca u mlijeku i maslacu te nadaleko poznati ovčji sir, poznata lička basa (<http://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-u-lici>).

Obrok započinje sirevima škripavcem i basom te dimljenom slaninom, pršutom ili šunkom, a završava uz uštipke ili domaću pogaču. Za glavno jelo može se birati između janjeće juhe sa suhim mesom, suhe braveće (ovčje) plečke u kiselome kupusu (Slika 14) ili kiseloj repi i kupusa s rebarcima i kobasicama. Može se probati rezance s gljivama, a također janjetinu, jaretinu i odojka s ražnja ili ispod peke, zatim jela od divljači, pohane žablje krakove ili pastrvu iz Gacke na različite načine (<http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga>). U kontinentalnom se kraju također spremaju različite mesne preradevine, hladetine ili, kako kažu Ličani, dželadija ili žuica, čvarci ili žmare (<http://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-u-lici>).

Slika 14. Lički lonac

Izvor: <http://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-u-lici>

5.13.2. Gastronomija primorja i otoka Paga

Stanovništvo otoka Paga tijekom stoljeća pripremalo je jela koja su mogla trajati dulje vrijeme, a jelovnik otočana uvjetovao je njihov način života koji je bio vezan uz pašnjake, polja i more. Najčešće se jelo usoljeno meso, usoljena riba, sir, skuta (Slika 15).

Slika 15. Paški sir

Izvor: <http://apartmani-vrsi.eu/plaze-otoka-paga-2/>

Janje je uvijek u siromašnim primorskim krajevima bilo posebno cijenjeno. Od ovaca i ovnova dobivala se vuna, mlijeko kao osnova za sir, meso se sušilo i preko zime rezalo kao pršut, njime se obogaćivala maneštra. Otočka janjad ima poseban okus zbog blizine mora i soli koju upijaju hraneći se rijetkim samoniklim biljem, travama i mirisnim, začinskim biljkama (<http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga>).

5.14. Manifestacije i događanja u Ličko-senjskoj županiji

Ličko-senjska županija obiluje manifestacijama koje upotpunjuju turističku ponudu. Daleko su najposjećenije manifestacije u Senju, međutim svaka od dolje navedenih manifestacija ima svoju vrijednost i na svojstven način obogaćuje kulturne, sportsko-rekreacijske i druge sadržaje te pomaže u uzdizanju i revitaliziranju područja na kojem se održava.

Gospić

- Gospićki karneval, veljača
- Gospićko glazbeno ljeto, bogat izbor klasične glazbe u izvedbi domaćih i međunarodno priznatih umjetnika, lipanj

- Lički likovni anale Likanale od 1966. g. neprekidno okuplja velik broj renomiranih slikara, kipara, grafičara i keramičara
- Gospić i prijatelji, enoetnokulturno-gastronomska manifestacija održava se u Gospiću za Dan grada Gospića 22. srpnja
- Jesen u Lici, izložba tradicije i autohtonosti Ličko-senjske županije održava se u Gospiću početkom listopada
- Manifestacije vezane uz dječji program: Prvi pljesak, Svi na role, Djeca crtaju

Hrvatski festival hodanja u organizaciji Hrvatskog Saveza Hodanja, Turističke Zajednice Ličko-senjske županije i Lika travel d.o.o. održava se svake godine prvi vikend u rujnu, u Gospiću i Otočcu po tri rute u svakom gradu

Otočac

- Mačkare u gradu, dan grada Otočca, siječanj – veljača
- Festival gackih snjegovića, veljača
- Županijska smotra folklor, svibanj
- Kup Gacke, taekwando kup Gacka, svibanj
- Međunarodna hard extreme enduro utrka, Otočac, svibanj
- Memorijalna Barkanova biciklijada, lipanj
- Eko-etno Gacka, izložbeno prodajni sajam, srpanj
- Natjecanje u pripremanju lovačkog kotlića, srpanj
- Ilinja u Sincu, srpanj
- Gačanski turnir starih sportova, listopad
- Advent u Otočcu, prosinac

Senj

- Senjski mesopust, najstarija karnevalska manifestacija u Hrvatskoj koja se održava preko 350 godina, siječanj – veljača
- Biciklistička utrka "Uspon na Zavižan" (od 0 do 1594 m.n.v.), lipanj
- Manifestacija Uskočki dani, rekonstrukcija događaja i običaja iz vremena kad je izgrađena tvrđava Nehaj, srpanj
- Festival sambe – Samba manija, dvodnevni festival, srpanj
- Festival sjevernojadranskih klapa Senj, srpanj
- Jedriličarska regata i ribarska fešta, srpanj
- Senjske koncertne večeri: srpanj, kolovoz
- Međunarodni senjski ljetni karneval, kolovoz
- Domaće je najbolje – sajam tradicijskih proizvoda, kolovoz

Velebit

- Antonja u Krasnu, proslava blagdana Sv. Ante, sveca zaštitnika župe Krasno, lipanj
- Proslava Velike Gospe, svetište Majke Božje u mjestu Krasno u Krasnarskoj dolini ispod Velebita, kolovoz
- Hodočašće Majci Božjoj od Karmela, Kuterevo, srpanj

Perušić

- Utrka kanuima, veslačka regata na rijeci Lici, svibanj
- Veliko slavlje povodom dana općine, uz kulturni i zabavni program kod crkve uzvišenja sv. Križa u Perušiću, 14.rujna

Karlobag

- Međunarodna likovna kolonija i Dječja likovna kolonija, srpanj
- Koncerti klasične glazbe te kulturno-zabavne večeri pod nazivom Karlobaško ljeto: srpanj – rujna
- Karlobaške maškare: siječanj – veljača
- Brdske automobilske utrke, lipanj
- Ribarske fešte, srpanj i kolovoz
- Koncerti i kulturno-zabavne večeri u crkvi sv. Josipa, srpanj – kolovoz

Novalja

- Izložba paške ovce i paškog sira, održava se prvog vikenda u srpnju
- Lunjska maslinada u Lunu ili Jakišnici, svibanj

Vrhovine

- Rekreativna biciklistička utrka „Battle the Bear in Vrhovine“, kolovoz

Lovinac

- Natjecanje u tradicionalnim ličkim igrama na dan općine Lovinac, 4. kolovoza
- Blagdan sv. Roka, najveća i najpoznatija vjerska proslava u Lici, 16. kolovoza
- Blagdan sv. Mihovila, tradicionalno je najveća proslava u Lovincu, 29. rujna

Korenica

- Kulturno ljeto u Korenici, lipanj (<http://visit-lika.com/>)

5.15. Turistički rezultati

Prema podacima sustava eVisitor o ostvarenom turističkom prometu u 2018. godini, ostvaren je rast 7,18 % u dolascima, te 3,58 %, u noćenjima u odnosu na prethodnu godinu. Tako kumulativni podaci govore o 812.590 ostvarenih dolazaka i 3.305.427 ostvarenih noćenja turista u Ličko-senjskoj županiji u 2018. godini (Tablica 4).

Strani su turisti ostvarili rast od 7,03 % u dolascima i 4,57 % u noćenjima. Domaći gosti ostvarili su rast u dolascima od 9,41 %, te pad u noćenjima 2,58 % u odnosu na 2017. godinu.

Udio stranih turista strukturi dolazaka je 93,74 % (<https://hgk.hr/documents/turisticki-promet-u-lszturisticka-sezona-20185c6ff0c5baec5.pdf>).

Tablica 4. Ostvareni turistički promet u LSŽ.

Vrsta turista	Dolasci 2018	Dolasci 2017	Indeks dolazaka	Noćenja 2018	Noćenja 2017	Indeks noćenja	Udio dolasci 2018	Udio noćenja 2017
Domaći	50.850	46.478	109,41	432.915	444.362	97,42	6,26%	13,92%
Strani	761.740	711.676	107,03	2.872.512	2.746.908	104,57	93,74%	86,08%
Ukupno	812.590	758.154	107,18	3.305.427	3.191.270	103,58	100,00%	100,00%

Izvor: eVisitor; obrada: HGK ŽK Otočac. (<https://hgk.hr/documents/turisticki-promet-u-lszturisticka-sezona-20185c6ff0c5baec5.pdf>)

Promatrano po turističkim zajednicama TZG Novalja bilježi najveći broj dolazaka (251.760) i rast od 4,06 % i najveći broj noćenja (1.839.061) i rast od 2,38 %. Od kontinentalnih destinacija prednjači TZO Plitvička jezera s ostvarenih 337.714 dolazaka i rastom od 9,48 % i 472.022 noćenja i rastom od 9,07 % (<https://hgk.hr/documents/turisticki-promet-u-lszturisticka-sezona-20185c6ff0c5baec5.pdf>).

6. Rezultati istraživanja

6.1. Rezultati ankete

6.1.1. Opis uzorka

U anketi je sudjelovalo 20 poslovnih subjekata (OPG i obrti) koji pružaju ugostiteljske i turističke usluge na ruralnom području Ličko-senjske županije. Međuostalom obiteljska poljoprivredna gospodarstva, kušaonica, bistro, kampovi, ruralne kuće za odmor, apartmani, sportsko-rekreacijski centar, pustolovno-izletnički centar, centri za rekreativno jahanje.

70% vlasnika gospodarstava su muškarci, 30% su žene. Polovica vlasnika pripada dobnoj skupini od 41 do 50 godina, 30% ih je starije od 50 godina, 15% je u dobi između 31 do 40 godina te samo 5% pripada dobnoj skupini između 18 do 30 godina. 60% vlasnika ima srednju stručnu spremu, 35% višu ili visoku stručnu spremu dok 5% ima osnovnoškolsko obrazovanje. 5% su poljoprivrednici, 20% su nepoljoprivrednici u radnom odnosu, 20% su također i obrtnici ili samostalni poduzetnici, umirovljenika je 15%, dok je većina vlasnika, njih 40%, iz nekog drugog područja obrazovanja (Tablica 5). 70% gospodarstava ulaže u stručno usavršavanje svojih zaposlenika.

Tablica 5. Opis uzorka

		Broj ispitanika
Spol	Muško	14
	Žensko	6
Stručna sprema	OŠ	1
	SSS	12
	VŠS/VSS	7
Područje obrazovanja	Poljoprivrednik	1
	Nepoljoprivrednik u radnom odnosu	4
	Obrtnik ili samostalni poduzetnik	4
	Umirovljenik	3
	Nešto drugo	8
Dob	18-30	1
	31-40	3
	41-50	10
	Više od 50	6

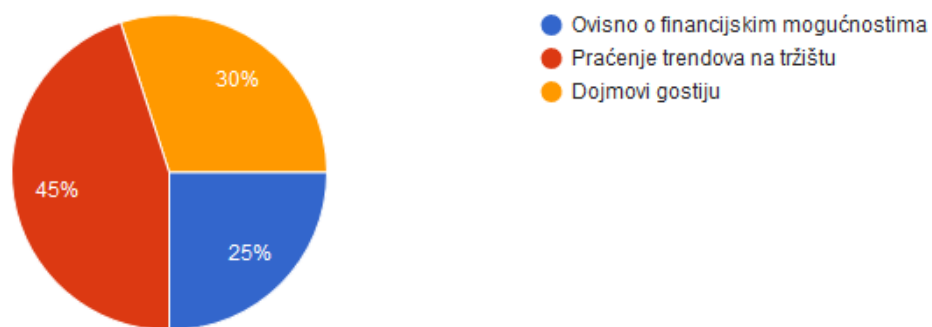
Izvor: Anketno ispitivanje

6.1.2. Ponuda

Od anketiranih gospodarstava 15% njih se bavi ruralnim turizmom manje od 2 godine, 45% između 2 do 5 godina, 15% 5 do 10 godina, dok ih se 25% bavi pružanjem usluga u ruralnom turizmu duže od 10 godina.

Nešto više od polovice gospodarstava, njih 55% pruža usluge smještaja. Usluge hrane nudi 15%, a usluge i smještaja i hrane na svom gospodarstvu nudi 20% ispitanih, jednako toliko ih organizira izlete za svoje posjetitelje. Sportsko-rekreacijske sadržaje nudi čak 40 % gospodarstava. Prodaju vlastitih proizvoda na kućnom pragu 10%. Sudjelovanje u poljodjelskim radovima nudi jedno gospodarstvo, također jedno gospodarstvo (5%) nudi kušanje rakije.

Ponudu formiraju većinom prateći trendove (45%) , iako ni financijske mogućnosti nisu zanemarive (30%) te dojmovi gostiju (25%) (grafikon 1).

Grafikon 1. Formiranje ponude

Izvor: Anketno ispitivanje

Što se tiče planova za narednih 5 godina, 25% ispitanika namjerava zadržati postojeću ponudu dok većina gospodarstava (75%) namjerava povećati ponudu, i to uglavnom kroz povećanje smještajnog kapaciteta (53%), izgradnjom bazena (13%), proširivanjem proizvodnog asortimana kroz širenje poljoprivredne proizvodnje i povećanjem stočnog fonda (13%) te uvođenjem dodatnih sadržaja – bilo otvaranjem etno muzeja, izgradnjom konobe, uvođenjem u ponudu najma e-bicikala, bicikala i/ili kroz dizanje kvalitete gastronomske ponude (pojedinačni odgovori).

Posjećenost gospodarstava je najbolja tijekom ljeta (95%), dok je jedno gospodarstvo (5%) najposjećenije tijekom proljeća.

6.1.3. Broj zaposlenih na gospodarstvu i motivi bavljenja ruralnim turizmom

Čak 30% nema stalno zaposlenih na gospodarstvu, većina gospodarstava (45%) ima samo jednog stalnozaposlenog, 10% dva, 5 % tri, 5% četiri stalnozaposlena, 5%, odnosno jedno gospodarstvo ima 10 stalnozaposlenih radnika.

Sezonski zaposlenih na gospodarstvu većinom (65%) uopće nema, dok 20% gospodarstava ima svega jednog sezonski zaposlenog, 5% dva, a 10% od anketiranih tri sezonski zaposlene osobe na svom gospodarstvu.

15 % gospodarstava ima 1 člana uključenog u rad, 30% dva člana, 20 % tri, također 20 % četiri člana, 10% 5 članova te jedno gospodarstvo (5%) ima 10 članova uključenih u rad.

Tablica 6. Motivi za bavljenje ruralnim turizmom

	% ispitanika
Dodatni izvor zarade	60%
Ljubav prema selu i poljoprivredi	45%
Očuvanje obiteljske tradicije	30%
Novi poslovni izazov	30%
Povoljni geografski položaj gospodarstva	25%
Lakši plasman vlastitih proizvoda	20%
Revitalizacija sela	15%

Izvor: Anketno ispitivanje

Glavni motiv za 60% ispitanika je dodatni izvor zarade, zatim ljubav koju osjećaju prema selu (45%), 30% ih se bavi ruralnim turizmom kako bi očuvali obiteljsku tradiciju. Za 30% bavljenje ruralnim turizmom je novi poslovni izazov, za 25% povoljan geografski položaj njihova gospodarstva, a 15% ispitanih želi revitalizirati selo (Tablica 6).

Za većinu, odnosno 70% ispitanika ruralni turizam nije glavni izvor zarade. Od 20 ispitanih, svi su za financiranje gospodarstva uložili vlastita sredstva. Za kreditima je posegnulo 15% ispitanih, 10 % ih je dobilo državne poticaje, a 10% je uspjelo povući sredstva iz EU fondova.

6.1.4. Oglašavanje gospodarstava

Po pitanju komunikacije s potencijalnim gostima – odnosno načina oglašavanja gospodarstva, najveći broj (90%) ispitanih je navelo društvene mreže, 60% preporuke, email 50%, brošure 40%, sajmove i izložbe je potvrdilo 25%. Platforme za oglašavanje smještaja koristi 10 %, a samo 5% gospodarstava komunicira s potencijalnim gostima putem novina te isto toliko putem agencija (Tablica 7). Kao najčešći i najučinkovitiji oblik oglašavanja su navedene društvene mreže, internetske platforme za oglašavanje smještaja (Booking.com, Airbnb), preporuke (recenzije), turističke agencije.

Tablica 7. Način oglašavanja gospodarstva

	% ispitanika
Društvene mreže	90%
Preporuke	60%
Email	50%
Brošure	40%
Sajmovi, izložbe	25%
Tiskani turistički vodiči	15%
Platforme za oglašavanje smještaja	10%
Novine	5%
Turističke agencije	5%

Izvor: Anketno ispitivanje

6.1.5.Pomoć u poslovanju

Što se tiče pomoći u poslovanju, 45% ispitanika treba pomoć u marketingu i prodaji, 30% ispitanika u izradi projektnih prijedloga, 25% treba pomoć u računovodstvu i vođenju knjiga, 20% u tumačenju zakona, dok 10 % ispitanika treba pomoć u izradi web stranice i uključenju u socijalne mreže i u komunikaciji s turistima. Samo 5% gospodarstava smatra da bi im savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji pomogli u poslovanju. Jedan ispitanik smatra da bi mu bolja suradnja s lokalnom samoupravom pomogla u poslovanju. Jednako tako još jedan ispitanik (5%) smatra da bi mu u poslovanju pomogla izgrađena komunalna infrastruktura. (Tablica 8).

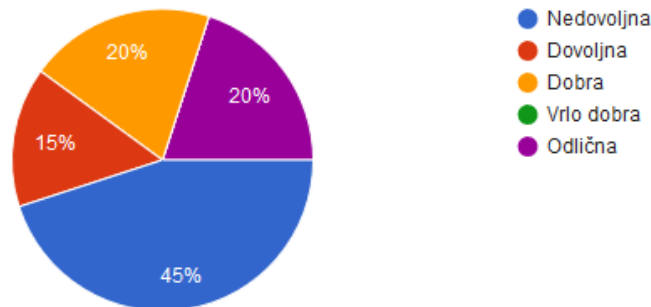
Tablica 8. Vrsta pomoći potrebna u poslovanju

	% ispitanika
Marketing i prodaja	45%
Izrada projektnih prijedloga	30%
Računovodstvo i vođenje knjiga	25%
Tumačenje zakona	20%
Izrada web stranice i uključenje u socijalne mreže	10%
Komunikacija s turistima	10%
Kulinarske vještine	10%
Savjetovanje za ekološku proizvodnju	10%
Bolja suradnja s lokalnom samoupravom	5%
Savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji	5%
Izgrađena komunalna infrastruktura	5%

Izvor: Anketno ispitivanje

6.1.6. Suradnja s lokalnom samoupravom i ostalim agroturističkim gospodarstvima u kraju

Po pitanju suradnje s ostalim agroturističkim gospodarstvima, 60% anketiranih gospodarstava međusobno razmjenjuju informacije, 5% savjete, 20% otkupljuje poljoprivredne proizvode za potrebe svog turističkog gospodarstva, 10% će rado po potrebi dati preporuku i usmjeriti posjetitelje drugim gospodarstvima, a 30% uopće ne surađuje.

Grafikon 2. Suradnja s lokalnom samoupravom

Izvor: Anketno ispitivanje

Gotovo polovica ispitanih nije zadovoljna suradnjom s lokalnom samoupravom, odnosno 45% ih smatra da ta suradnja nije dovoljna, 15% ih smatra da je dovoljna, međutim 20% smatra da je suradnja dobra, štoviše odlična (20%) (grafikon 2). Međutim, odgovori na pitanje u kojem smjeru bi trebala ići suradnja sa lokalnom samoupravom poprilično su ujednačeni i uglavnom su to pozivi na intenzivniju suradnju, poticanje razvoja malih OPG-ova, više uvažavanja mišljenja vlasnika OPG-ova. Posebno je bolna točka održavanje i unaprjeđenje prometne i komunalne infrastrukture, do gotovo potpunog izostanka potonje infrastrukture na određenim područjima Ličko-senjske županije. Održavanje cesta i prohodnosti puteva u zimsko doba nije dostatno. Dosta je planinarskih staza zapušteno. Izuzetno nedostaje kulturnog sadržaja i sportsko-rekreacijskog programa, koji bi duže zadržali gosta na određenom području. Također i bogatija gastronomska ponuda. Za jednog od ispitanika smjer je: „Otvorenost lokalne uprave, privatnog sektora i Crkve kada se radi o gostima koji se ne uklapaju u njihov svjetonazor - LGBTQ zajednica, hipiji, Srbi, pripadnici drugih rasa i religija, veganska, vegetarijanska i bezglutenska ponuda i sve ostalo što je u modernom svijetu prisutno. Lokalna uprava ne omogućuje recikliranje i razvrstavanje otpada. Gosti to žele raditi i ispadamo barbari ako im barem fiktivno to ne omogućavamo iako smo svjesni da smeće završi na zajedničkom deponiju koji je vidljiv svim turistima sa ceste i sa kojeg bura raznosi smeće“. Drugi ispitanik smatra da bi lokalna samouprava trebala imati ulogu glavnog integratora ponude i povezati turističke subjekte da zajednički nastupaju, odnosno trebali bi još više raditi na promociji destinacije, pozicioniranju na tržištu i stvaranju prepoznatljive turističke ponude mjesta. Očekuje se donošenje prostornog plana pošto nedostatak istog sprječava rekatgorizaciju turističkih objekata i razvoj tržišta nekretninama. 10% od ispitanih su zadovoljni smjerom suradnje s lokalnom samoupravom.

6.1.7. Poznavanje zakonodavnog okvira

Tablica 9. Poznavanje zakonodavnog okvira vezanog za ruralni turizam

	% ispitanika
Dobro	40%
Dovoljno	25%
Nedovoljno	25%
Vrlo dobro	10%
Odlično	0%

Izvor: Anketno ispitivanje

40% ispitanih dobro poznaje zakonodavni okvir, 25% dovoljno, tj. nedovoljno, samo 10% vrlo dobro. Odlično poznavanje zakonodavnog okvira nema ni jedan ispitanik (Tablica 9).

6.1.8. Mogućnost napretka vezanog za ruralni turizam u Ličko-senjskoj županiji

Čak 95% ispitanih smatra da potencijala za razvoj ruralnog turizma na području Županije ima te da bi se povratkom stanovništva u napuštena područja, upoznavanjem lokalnog stanovništva s prednostima uključivanja u turizam te edukacijom mladih, potaknuo razvoj istog. Potrebna je i pomoć savjetodavne poljoprivredne službe, koje primjerice na Pagu uopće nema, u boljem iskorištavanju resursa. Također se od lokalne samoupravne zajednice očekuje veći angažman u razvoju ruralnog turizma, unaprjeđenjem prometne i komunalne infrastrukture te većim ulaganjima u kulturne i sportsko-rekreacijske sadržaje. Ključnim za razvoj ruralnog turizma smatraju ulaganje u marketing i brendiranje destinacije, dizanje kvalitete gastronomske ponude, odnosno umrežavanje svih faktora uključenih u turizam.

6.1.9. Glavne prepreke u bavljenju ruralnim turizmom

Tablica 10. Glavne prepreke za bavljenje ruralnim turizmom u LSŽ

	% ispitanika
Birokracija, zakonodavstvo	55%
Nedostatak financijske potpore (države, lokalne zajednice)	35%
Slaba promocija od strane turističke zajednice	35%
Nedostatak udruga u ruralnom turizmu	30%
Nizak standard domaćih gostiju	25%
Klimatske prilike	10%
Nezainteresiranost mještana	5%
Slaba naseljenost	5%
Nije dovoljno prepoznata destinacija	5%
Nedostatak poljoprivredne savjetodavne službe	5%
Nezainteresiranost gostiju	5%

Izvor: Anketno ispitivanje

Glavne prepreke u bavljenju ruralnim turizmom (Tablica10) su za 55% ispitanika birokracija i zakonodavstvo. Za 35% ispitanika nedostatak financijske potpore od države, odnosno lokalne zajednice. 35% ispitanih smatra da im je prepreka u bavljenju ruralnim turizmom slaba promocija od strane turističke zajednice. Nedostatak udruga u ruralnom turizmu je navelo 30 % ispitanih. Nizak standard domaćih gostiju 25% ispitanika. 10% ispitanih smatra da im klimatske prilike otežavaju bavljenje ruralnim turizmom. Dok su nezainteresiranost mještana, slaba naseljenost, nedovoljna prepoznatljivost destinacije i nezainteresiranost gostiju prepreka za 5% ispitanika.

6.1.10. Razvojni potencijal pojedinih vrsta turizma u Ličko-senjskoj županiji

Procjenjujući razvojni potencijal pojedinih oblika ruralnog turizma (Tablica 11) na području Županije, ocjenjujući pritom ocjenom u rasponu od 1 (mali potencijal) do ocjene 5 (veliki potencijal), ispitanici su najveću ocjenu (4,65) dali ekoturizmu, avanturističkom turizmu 4,4. Zatim slijede planinski s ocjenom 4,35, seoski s 4,2 i ribolovni turizam s ocjenom 4. Zdravstveni turizam i sportsko-rekreacijski turizam su ocjenjeni srednjom vrijednošću od 3,95. Gastronomski s 3,8, kulturni s 3,75 te s nešto manje prepoznatim potencijalom (3,55) Edukacijski turizam.

Tablica 11. Potencijal pojedinih vrsta turizma u Ličko-senjskoj županiji

	Srednja vrijednost
Ekoturizam (Plitvička jezera, Paklenica, Velebit, Laudonov gaj, Zavrtnica, Lunjski maslinik ...)	4,65
Avanturistički turizam (Rizvan City, Linden treat, Pećinski park Grabovača...)	4,4
Planinski turizam	4,35
Seoski turizam	4,2
Ribolovni turizam (Gacka)	4
Zdravstveni turizam (čista voda , nezagađen zrak, rasprostranjenost ljekovitih biljnih vrsta)	3,95
Sportsko-rekreacijski turizam (Hrvatski festival hodanja...)	3,95
Gastronomski turizam (Cesta sira, lička i paška janjetina, mozaik kontinentalne i mediteranske gastronomije, manifestacija Jesen u Lici...)	3,85
Lovni turizam	3,8
Kulturni turizam (Smiljan, Krbavsko polje, Senjska kula, Japodska kultura...)	3,75
Edukacijski turizam	3,55

Izvor: Anketno ispitivanje

6.2. Rezultati intervjua s glavnim akterima ruralnog razvoja

Tijekom istraživanja na temu stanja i potencijala razvoja ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije, predstavnici gradova i općina i turističkih zajednica i turističkih agencija Županije odgovorili su na 15 pitanja.

Plan razvoja ruralnog turizma

Niti jedna JLS Županije trenutno nema Plan razvoja ruralnog turizma kao zaseban dokument, no u okviru strategija razvoja općina i strategija razvoja turizma se nalaze projekti i vizije koje se odnose i na ruralni turizam. Plan razvoja turizma za Ličko-senjsku županiju projekt je Turističke zajednice LSŽ i trenutno je u izradi. On bi trebao između ostalog obuhvatiti i ruralni turizam, budući se većina turističkih aktivnosti veže uz ruralni prostor. No neće se zvati isključivo planom razvoja ruralnog turizma.

Prednosti za razvoj ruralnog turizma u LSŽ

Glavne prednosti za razvoj ruralnog turizma na području Županije su prirodne ljepote, ekološki nezagađeno područje, naselja s malim brojem stanovnika u kojima je u velikoj mjeri očuvan tradicionalni način života, prometna dostupnost (blizina Zagreba, Rijeke i Splita), blizina mora, blizina Nacionalnih parkova Plitvička jezera, Sjeverni Velebit, Paklenica i Park prirode Velebit.

Stanje ruralnog turizma na području gradova/općina LSŽ

Obzirom na potencijale Županije, većina ispitanika smatra da trenutno nema mjesta osobitom zadovoljstvu po pitanju trenutnog stanja ruralnog turizma na području njihovih jedinica, međutim ohrabruju brojni pomaci koji se događaju na području razvoja ruralnog turizma pa se njegov značajniji razvoj tek može očekivati. Na području općine Udbina, a osobito Donji Lapac turizam je tek u začetku. Predstavnici općine Plitvička jezera se nezadovoljni pretvaranjem Općine isključivo u spavaonicu Nacionalnog parka Plitvička Jezera. Predstavnici općine Lovinac i Vrhovine te Grada Otočca zadovoljni su smjerom razvoja ruralnog turizma na svom području, također svjesni da im predstoji još puno rada i ulaganja u isti. Slično se može reći i za područje Grada Novalje, tj. da će do značajnijeg razvoja ruralnog turizma doći u bliskoj budućnosti. Stanovništvo sve više razvija svijest o svim potencijalima i prednostima koje LSŽ ima i nudi. Još uvijek ima jako puno neiskorištenog potencijala koje nije iskorišteno radi nedovoljno educiranog stanovništva na čemu osobito djelatnici Klastera Like svakodnevno rade kako bi se turistička ponuda poboljšala, a potencijali bili iskorišteni.

Prijedlozi za unaprjeđenje i razvoj ruralnog turizma u LSŽ

Prijedlozi za unaprjeđenje i razvoj ruralnog turizma na području Županije su donošenje poticajne zakonske regulative za razvoj ove vrste turizma, ažurnije sređivanje zemljišnih knjiga i drugih administrativnih akata radi lakšeg ishoda odobrenja za bavljenje ruralnim turizmom, oslobađanje zainteresiranih građana koji bi željeli razvijati ruralni turizam od raznih i skupih nameta, ugrađivanje poticajnih mjera u općinske/gradske razvojne planove i proračune, izgradnja kvalitetne komunalne infrastrukture, edukacija stanovništva, poticanje svih zainteresiranih subjekata na poljoprivrednu proizvodnju i plasiranje domaćih proizvoda kroz turističku djelatnost te razvijanje autohtone gastronomske ponude. Kvalitetan zajednički

projekt koji bi se bazirao na razvoju ruralnog turizma cijelog područja Županije te objedinio turističke sadržaje destinacije radi bliskije suradnje i lakše prepoznatljivosti u moru različitih svjetskih destinacija. Na tragu tome je, u tijeku, osnivanje Udruge, Lovinački turistički forum (osnivačka skupština 14.09.) koja će se upravo ovakvim pitanjima baviti (spajanje ugostitelja, iznajmljivača, investitora i partnera u okruženju).

Načini poticanja razvoja ruralnog turizma na području gradova/općina LSŽ

Razvoj ruralnog turizma se ovisno o mogućnostima pojedinih JLS potiče: na području općine Udbina održavanjem edukativnih radionica za turistička gospodarstva; Donji Lapac ulaganjem u prometnu i komunalnu infrastrukturu, ucrtavanjem biciklističke staze, uređivanjem vidikovca na slapovima Une (Štrbački buk) i turističkog informativnog centra, te na sanaciji hotela kako bi povećali smještajne kapacitete; Općina Plitvička Jezera programima koji potiču uređivanje okućnice, gradnja zoo-a domaćih životinja, sufinanciranje redovitih troškova poljoprivrednicima; Općina Perušić u prvom dijelu 2019. g., postavljanjem smeđe turističke signalizacije, saniranjem „Turske Kule“, označavanjem biciklističkih staza te slijedeći definirane strateške ciljeve razvojne strategije turizma; Grad Otočac dugoročnim planiranjem i provođenjem projekata koji rezultiraju očuvanjem i zaštitom okoliša, poboljšanjem životnih i poslovnih mogućnosti stanovnika i njihovih nasljednika (npr. Projekt „Pastrve i turisti“), prijavljuje projekte kojima bi se obnovili i restaurirali lokaliteti i objekti od kulturno-povijesnog značaja i modernizirala turistička ponuda Grada (Gačanski park hrvatske memorije). Grad Gospić kroz Program potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju za razdoblje 2019.-2022. dodjeljujući sredstva za ulaganja u smještajne kapacitete i kapacitete za pružanje ugostiteljskih usluga na poljoprivrednim gospodarstvima te uređenjem biciklističkih odmorišta i staza, poučnih staza i obogaćivanjem turističkih sadržaja svih naselja Gospića; Općina Lovinac, pokretanjem atraktivnih turističkih sadržaja nakon čega ih daje u koncesiju (zgrada škole u Sv. Roku, danas poznati Hostel Sv. Rok; Pivnica Pupi...), odnosno u privatizaciju (Izletište Cvituša) adekvatnim gospodarskim subjektima; Odsjek za turizam ŽK Otočac, sudjelovanjem u povjerenstvima za izradu strateških dokumenata, organizacijom edukacija za dionike u turizmu, umrežavanjem proizvođača prehrambenih proizvoda s turističkim subjektima, poticanjem na unaprjeđenje kvalitete usluga i stjecanje oznaka kvalitete, podrškom u brendiranju proizvoda.

Prilike u okruženju kao mogući poticaj razvoju ruralnog turizma

Priliku za mogući poticaj razvoju ruralnog turizma predstavnici JLS i TZ vide u mogućnosti korištenja i dobivanja sredstava iz raznih fondova, u razvoju selektivnih oblika turizma i opremanju tematskih putova i cesta (cesta sira, meda, krumpira, šljiva, rakije i sl.) te rastućoj popularnosti lika i djela samozatajnog genija Nikole Tesle. Priliku također vide u blizini jakih turističkih odredišta (Kvarner, Dalmacija) te blizini značajnih europskih emitivnih turističkih zemalja, autocesti „Dalmatina“ koja prolazi kroz Liku i sve većem broju turista koji traže nešto novo, neki doživljaj, što je povezano s načinom života karakterističnim za određeno područje, a što može odlično pružiti upravo ruralni turizam.

Povlačenje sredstava iz EU fondova za razvoj ruralnog turizma

Po pitanju povlačenja novčanih sredstava iz fondova EU sa konkretnim iznosima su izašli Grad Gospić, Općina Perušić i Općina Brinje. Uglavnom se radi o sredstvima koja su, ili će biti povučena iz programa ruralnog i održivog razvoja. Grad Gospić, kroz mjeru 8.5.2. "Uspostava i uređenje poučnih staza, vidikovaca i ostale manje infrastrukture" uredit će 5 poučnih staza u vrijednosti od 3.705.034,00 kuna te iz programa ruralnog i održivog razvoja će povući još 9 592 981,96 kuna za projekte koji će indirektno doprinijeti razvoju ruralnog turizma. Općina Brinje je za izgradnju vodovodne mreže povukla oko 2 000 000 kn. Perušić za gradnju reciklažnog dvorišta, 447 000 eura.

Ograničavajući faktori kod povlačenja sredstava iz EU fondova su za većinu ispitanih nedostatak financijskih sredstava, potrebnih za sufinanciranje projekata, zatim politika, uvjeti i kriteriji objavljenih natječaja koji su često teško prilagodljivi malim jedinicama lokalne samouprave, te nerealni rezultati koje projekt mora projicirati u određenom vremenskom periodu nakon realizacije projekta, kratki vremenski periodi za kvalitetnu pripremu i prijavu projekata te u pojedinim jedinicama manjak educiranog kadra.

Koristi za lokalno stanovništvo u razvoju ruralnog turizma

Razvoj ruralnog turizma na području LSŽ bi utjecao na lokalno stanovništvo prvenstveno na način što bi potaknuo razvoj poljoprivrednih djelatnosti, što bi dovelo do povećanja broja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, nove turističke ponude širom destinacije, umrežavanja većeg broja stanovništva što bi rezultiralo boljom i kvalitetnijom turističkom ponudom, većim brojem turista i njihovim duljim zadržavanjem u destinaciji te većom zaradom. Sve bi to dovelo do smanjenja iseljavanja mladih sa područja Like. Povećao bi se broj radnih mjesta te bi život lokalnog stanovništva bio još bolji i kvalitetniji.

Mjere pri gospodarenju u ekološki osjetljivim područjima

Poduzimane mjere pri gospodarenju u ekološki osjetljivim područjima u svrhu osiguranja održivog razvoja ruralnog turizma prema intervjuiranim su: razvrstavanje otpada, naporu uloženi na rješavanje posljedica masovnog turizma na području NP Plitvička jezera – vodoopskrba i odvodnja (Općina P. jezera); izdvajanje sredstava za očuvanje, zaštitu i uređenje atraktivnih prirodnih lokaliteta te njihovo oplemenjivanje zanimljivim sadržajima (TZ Novalja – Vrtovi lunjskih maslina) te organiziranje s lokalnom samoupravom i sudjelovanje u akcijama čišćenja; TZ Perušić, educiranjem iznajmljivača i lokalnog stanovništva o održivom razvoju. Sve projektne aktivnosti koje Klaster Lika Destination (KLD) provodi vođene su pristupom održivog razvoja. Stoga KLD destinaciju Lika i brendira pod motom „Smart sustainable destination“.

Umreženost

Do sada je umreženost na području Županije bila vrlo mala, u nekim dijelovima Županije uopće nije niti postojala. Suradnja na razini Lokalne samouprave i Turističkih zajednica je dobra, međutim suradnja turističkih zajednica na razini Županije je slaba odnosno do nje dolazi u pravilu samo prilikom nekih sajmova i sl. događanja kad se radi o promociji, ili radu na promidžbenom materijalu, na razini Županije. KLD promiče ruralni turizam i kroz projekt

Integralnog upravljanja kvalitetom - IQM Destination Lika. U projekt je uključeno oko 100 subjekata s područja destinacije Lika iz raznih grana turizma (proizvođači, udruge, turističke agencije, turističke zajednice, ugostiteljski objekti, hoteli, mali iznajmljivači, atrakcije i dr.). Zapravo žele se umrežiti svi subjekti u destinaciji kako bi se međusobno preporučili, nadopunjavali svoje ponude, zadržavali goste što duže u destinaciji te im omogućili potpunu ponudu sa sigurnošću da je kvaliteta u svakom objektu u kojem gost boravi iznimna.

Brend Plitvička jezera kao faktor razvoja ruralnog turizma LSŽ

Nacionalni park Plitvička jezera jedan je od najbitnijih segmenata razvoja ruralnog turizma za sve JLS na području Županije te je u organizaciji KLD u NP Plitvička jezera uspostavljeno zajedničko prodajno mjesto za sve Lika Quality proizvođače, također KLD je u suradnji sa zaštićenim područjima te s Memorijalnim centrom Nikola Tesla „Smiljan“ uz prodajno mjesto Lika Quality proizvoda postavio i info punkt destinacije Lika koji posjetitelje Nacionalnog parka Plitvička jezera informira i o ostalim jednako vrijednim lokacijama unutar destinacije te formirao zajedničku ulaznicu destinacije Lika koja tijekom sezone po jedinstvenoj cijeni od 300,00 kn za odrasle, odnosno 200,00 kn za djecu omogućuje ulaz u svih 7 zaštićenih prirodnih područja Lika destinacija, odnosno na području Županije – Nacionalni park Paklenica, Nacionalni park Sjeverni Velebit, Park prirode Velebit, Pećinski park Grabovača, Baraćeve špilje, Hrvatski centar za autohtone vrste riba i rakova krških voda te u Memorijalni centar Nikola Tesla „Smiljan“.

Koncept difuznog hotela

Mogućnost za uvođenje koncepta difuznog ili raspršenog hotela u Ličko-senjskoj Županiji itekako postoji. U Županiji postoji niz napuštenih objekata koje bi se uz dobru investiciju i manje izmjene mogli pretvoriti u prekrasne hotele ovog tipa. Destinacija Lika, uz svoju trenutnu turističku ponudu te uz činjenicu da je misija difuznih hotela da turist postane zapravo „privremeni mještatin“ i da doživi zaista autentičan doživljaj, idealna je destinacija za ovu vrstu hotela. Na području Općine Plitvička Jezera već postoji jedan objekt te vrste, a na području općine Lovinac je upravo u projektu T- nest investitora Gorana Štroka. Otvorenje T-nesta trebalo bi biti na proljeće 2020. godine.

Utjecaj posljedica Domovinskog rata na razvoj ruralnog turizma

Analiza dostupnih podataka o broju stanovnika na području LSŽ, ukazuje na izražen depopulacijski trend te kontinuirano smanjenje broja stanovnika na ovom području. Najveći pad broja stanovnika primjetan je u periodu od 1991. do 2001. godine kao posljedica Domovinskog rata, a negativni trendovi nastavljeni su i u idućem razdoblju do 2011. godine. Razminiranje Županije još uvijek nije dovršeno, međutim u tijeku je projekt razminiranja minski sumnjivih područja koje se financira sredstvima Europske unije. Što se tiče posljedica Domovinskog rata koje utječu na ruralni turizam, predstavnici lokalnih samoupravnih zajednica smatraju da su one minimalne u ovom trenutku.

Očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma na području LSŽ

Očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma na području Županije su pozitivna. Pokretanje gospodarskih djelatnosti koje mogu biti uključene u razvoj ruralnog turizma, prije

svoga razvoj poljoprivrede i stočarstva te oživljavanje tradicijskih obrta bi zaustavilo trend iseljavanja stanovništva mlađe i srednje dobi iz Like, za sad jednog od otežavajućih i ograničavajućih čimbenika razvoja ruralnog turizma. Tradicija i način života kao i kulturno povijesna baština bili bi ponuđeni na moderan i inovativan način, a temelj cijelog ruralnog turizma kao i dosada, bazirao bi se na bogatoj prirodnoj i kulturnoj baštini, ali uz novi naglasak na bitnosti zdravog života i očuvanja okoliša i prirodnih ljepota. Uz prirodne ljepote, glavnu ulogu u ruralnom turizmu Like odigrat će i mala, obiteljska domaćinstva gdje će se gost osjećati posebno, voljeno i poželjno kao da je prvi i jedini. Za sve navedeno je potrebna suradnja i određivanje zajedničkog cilja kojemu svi subjekti uključeni u razvoj ruralnog turizma trebaju težiti.

Promidžba ruralnog turizma na području LSŽ

Ruralni turizam na području Gradova i Općina, odnosno Županije promovira se promotivnim kampanjama (npr. Pećinski park Grabovača, „Osjeti netaknutu prirodu“ – brošura), aktivnom promocijom putem letaka, usmenim obavijestima na turističkim lokalitetima, sudjelovanjem na sajmovima, izložbama, prezentacijama, te uključivanjem pojedinih subjekata u promociju putem raznih medija: tiskani mediji, radio i TV emisije, te članstvom u Klasteru Lika Destination.

Nedovoljno iskorišteni potencijali LSŽ

Po pitanju neiskorištenih potencijala Županije predstavnici Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan smatraju da niti jedna atrakcija na području Ličko-senjske županije (osim NP Plitvička jezera) nije dovoljno iskorištena. Npr. Spomen-dom Dr. Ante Starčevića u Velikom Žitniku, Vrila Gacke itd... Pa i sami Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan zaslužuje veću pažnju. Zasad na području Općine Perušić nije dovoljno iskorišten potencijal Kosinjske doline, neiskorištenih potencijala nalazi se u zaseocima na sjeverozapadu Grada Novalje (područje od Novalje do Luna), a u tom je smislu potpuno neiskorišteno i područje novaljskog polja (prostor u zaleđu Novalje, između naselja Stare Novalje i Caske), te Barbati (naselja Kustići, Zubovići i Metajna). Sportski aerodrom Otočac. Biciklističke staze na području općine Vrhovine te smatraju predstavnici TZ Plitvička Jezera, tradicijski zanati i prezentacija istih kao dijela kulturne baštine, kao i domaći proizvodi i njihovo uvođenje u gastronomsku ponudu. Na području Grada Gospića, šuma Jasikovac i rijeka Novčica.

Potencijalne skupine gostiju na području LSŽ

Kao potencijalne skupine gostiju na području LSŽ, predstavnici TZ vide skupine turista koji imaju zdrav i održiv životni stil – dobrostojeći su,iskusni putnici, izvrsno educirani, fokusirani na osobno zdravlje, rekreaciju, održivost kulturne zajednice i okoliša, osobni razvoj. Mlade visokoobrazovane osobe, obitelji sa djecom. Osobe srednje i starije dobi koje cijene lokalnu tradiciju, način života i odmor u mirnom okruženju. Gosti zainteresirani za usluge ruralnog turizma, dolaze iz velikih urbanih sredina Europe, ali i ostalih dalekih destinacija. Turisti koji posjećuju destinaciju Lika su „moderni turisti“ koji boraveći u nekoj destinaciji ne odmaraju već dolaze planinariti, okušavati se u adrenalinskim sportovima, isprobavati nove specijalitete te traže potpuni doživljaj destinacije.

Potencijal za razvoj medicinskog turizma u LSŽ

Potencijal za razvoj medicinskog turizma je ogroman. Prostranstva Like s čistom vodom i predivnom i nezagađenom prirodom predstavljaju velike mogućnosti za potencijalne ulagače u ovaj vid turizma. Krajem 19. st. napravljeni su prvi smještajni objekti za boravak turista u lijepom i zdravom prirodnom okruženju Plitvičkih jezera. Također, osim ove lokacije, bogatiji sloj građana Hrvatske i Austrije pohađao je i Velebit upravo iz zdravstvenih razloga.

U nekoliko lokacija u destinaciji postoji mogućnost prakticiranja apiterapije. Lokacije koje su na određenoj nadmorskoj visini gdje se miješaju planinske i morske zračne struje, ali i uz more, pogoduju bolesnicima sa alergijskim reakcijama i bolestima respiratornog sustava. Osim navedenog destinacija Lika stanište je raznovrsnog ljekovitog bilja, pogodnog za fitoterapiju. Bogatstvo područja prirodnim fenomenom, špiljama, otvara mogućnost prakticiranja speleoterapije. Također, na području Županije ima potencijala i za razvoj wellnesa u prirodi

Oblici ruralnog turizma u LSŽ

Oblici ruralnog turizma u LSŽ su: agroturizam, planinski, sportsko-rekreacijski, pustolovni, ekoturizam, cikloturizam, edukacijski, zeleni, lovni, ribolovni i konjički.

7. Zaključak

Uz Nacionalne Parkove Sjeverni Velebit i Paklenu te svjetsku turističku atrakciju Nacionalni Park Plitvička jezera, dolinu rijeke Gacke i druge prirodne ljepote, značajnu kulturnu baštinu, bogatsvo flore i faune i očuvanu tradiciju, Ličko-senjska županija ima sve predispozicije za razvoj ruralnog turizma. Međutim iako je potencijal veliki, razvoj ove gospodarske grane, ako se izuzme područje Nacionalnog parka Plitvička jezera još uvijek je u povojima.

Na području Županije najviše je zastupljen seoski ili agroturizam te iznajmljivanje smještaja. No stanovništvo se sve više okreće i drugim oblicima ruralnog turizma: osobito cikloturizmu, sportsko-rekreacijskom i adrenalinskom obliku turizma.

Anketirani poslovni subjekti (OPG i obrti) koji pružaju ugostiteljske i turističke usluge najvećom preprekom u bavljenju ruralnim turizmom vide u birokraciji i zakonodavstvu, slaboj prometnoj i komunalnoj infrastrukturi te u nedostatku kulturnih i sportsko-rekreacijskih sadržaja. Po mišljenju pružatelja smještaja razlog za kratko zadržavanje posjetitelja na području Županije treba tražiti, dijelom i u gastronomskoj ponudi koja ne prati trendove specifičnih tipova prehrane, uključujući vegansku i bezglutensku prehranu. Iako većini bavljenje ruralnim turizmom nije primarni izvor zarade, definitivno je jedan od glavnih motiva ulaska u ruralni turizam. Ponudu formiraju prateći trendove (45%), u okvirima financijskih mogućnosti (30%), a pritom ne zanemarujući ni dojmove gostiju (25%). Najveću posjećenost bilježe tijekom ljeta, te im je u poslovanju najviše potrebna pomoć u marketingu i prodaji, zatim u izradi projektnih prijedloga. Također, vlasnici gospodarstava smatraju da bi lokalna samouprava trebala imati ulogu glavnog integratora ponude i povezati turističke subjekte da zajednički nastupaju, odnosno trebali bi još više raditi na promociji destinacije, pozicioniranju na tržištu i stvaranju prepoznatljive turističke ponude destinacije.

Najveća prepreka razvoju ruralnog turizma je odljev mladog i općenito odljev stručnog kadra. Također jedan od problema je i stav lokalnog stanovništva kojemu nedostaje motivacije, kreativnosti i inovativnosti te je potrebno lokalno stanovništvo otvarati prema prihvaćanju različitosti, prema shvaćanju turizma kao interkulturalne komunikacije i zajednički još puno raditi na stvaranju lokalnog identiteta i prepoznatljivosti.

Prijedlozi za unaprjeđenje i razvoj ruralnog turizma na području Županije su donošenje poticajne zakonske regulative za razvoj ove vrste turizma, ažurnije sređivanje zemljišnih knjiga i drugih administrativnih akata radi lakšeg ishoda odobrenja za bavljenje ruralnim turizmom, oslobađanje zainteresiranih građana koji bi željeli razvijati ruralni turizam od raznih i skupih nameta, ugrađivanje poticajnih mjera u općinske/gradske razvojne planove i proračune.

Neophodan je i kvalitetan zajednički projekt koji bi se bazirao na razvoju ruralnog turizma cijelog područja Županije te objedinjavanje turističkog sadržaja destinacije radi bliskije suradnje i lakše prepoznatljivosti u moru različitih svjetskih destinacija, tj. rad na Destinacijskom turizmu.

Na tragu tome je, u organizaciji Klaster Lika Destination, u NP Plitvička jezera uspostavljeno zajedničko prodajno mjesto za sve Lika Quality proizvođače te također, u suradnji s zaštićenim područjima prirode i Memorijalnim centrom Nikola Tesla „Smiljan“ formirana zajednička ulaznica.

Razvoj ruralnog turizma na području Županije potaknuo bi razvoj poljoprivrednih djelatnosti, doveo bi do povećanja broja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, nove turističke ponude širom Županije, te umrežavanja većeg broja stanovništva što bi rezultiralo boljom i kvalitetnijom turističkom ponudom, većim brojem turista i njihovim duljim zadržavanjem u destinaciji te većom zaradom. Sve bi to dovelo do smanjenja iseljavanja mladih iz područja Ličko-senjske županije.

8. Popis literature

1. Bartoluci M., Hendija Z., Petračić M. (2015). Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj. *Acta turistica*, 27 (2), 191-219
2. Bartoluci, M., Hendija, Z., Petračić, M. (2016). "Pretpostavke održivoga razvoja ruralnoga turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj", *Acta Economica et Turistica*, 1(6), 141-157
3. Božić V. (2012). Obrambene špilje Krbavskog polja. *Senj. zb.* 39, 251-272
4. Cerjak M., Mesić Ž. (2014). Marketing kao čimbenik uspjeha agroturizma u Hrvatskoj
5. Čuljat M. (2001). Lika priča ljepotom. Lika press NIO, Gospić
6. D. Smolčić Jurdana, D. Soldić Frleta, L. Đedović (2018). Obilježja turizma u ruralnom prostoru. 4. međunarodni kongres o ruralnom turizmu, *Zbornik radova 2018.*, str 220-229
7. Demonja D., Ružić P. (2010). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima
8. Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, Popis 2011. <https://www.dzs.hr/> (Pristupljeno 23. svibnja. 2019)
9. Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, Popis 2001. <https://www.dzs.hr/>(Pristupljeno 23. svibnja. 2019)
10. Franić R., Grgić Z. (2002), "Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj –Pretpostavke i izgledi razvitka –Studij slučaja", *Agriculturae conspectus scientificus*, 67(3), 131-141.
11. Holjevac Ž. (2013). GOSPIĆ Grad, ljudi, identitet. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
12. Kantar S. (2016). Razvoj održivoga ruralnoga turizma: potencijali koprivničko-križevačke županije, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb
13. Kranjčević M.(2003). Grad Otočac. Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, Grafrade d.o.o., Otočac
14. Ličko-senjska županija (2010). Županijska razvojna strategija Ličko-senjske županije 2011.-2013.
15. Mužić I. (2007). Hrvatska povijest devetoga stoljeća, drugo dopunjeno izdanje, Matica Hrvatska - ogranak Split, Naklada Bošković, Split
16. Nadilo B. (2002). Utvrde: Sokolac iznad Brinja. *Građevinar* 54, str 307-319
17. Petrić L. (2006). "Izazovi razvoja ruralnog turizma – dosadašnja praksa u Europi i reperkusije na Hrvatsku". *Acta turistica*, Vol. 8, No. 2, pp. 138-170
18. Rajko M. (2013). Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre. *Oeconomica Jadertina* 2/2013.
19. Svržnjak, K., Šarić, M., Kantar, S. i Jerčinović, S. (2017). Obilježja ponude ruralnog turizma dalmatinskih turističkih regija. *Agrooconomia Croatica*, 7 (1), 117-125.)

20. Wilson S., Fesenmeier D.R, Fesenmeier J., John C., (2001). Factors for success in rural tourism development, Journal of tourism research, vol. 40 (2), pp.132-138
21. <http://gospic.hr/> (Pristupljeno 9. svibnja. 2019.)
22. <http://gospic.hr/turizam/> (Pristupljeno 9. svibnja. 2019.)
23. <http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga> (Pristupljeno 31. srpnja. 2019.)
24. <http://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-u-lici> (Pristupljeno 31. srpnja. 2019.)
25. <http://muzejlike.hr/memorijalni-centar-nikola-tesla-smiljan/> (Pristupljeno 10. svibnja. 2019.)
26. <http://perusic.hr/index.php/opcina-perusic/znacaj-i-posebnosti.html> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
27. http://plitvicka-jezera.hr/uprava_trashed/o-opcini/ (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
28. <http://tzo-vrhovine.hr/atrakcije/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
29. <http://tz-perusic.hr/> (Pristupljeno 18. srpnja 2019.)
30. <http://visit-lika.com/> (Pristupljeno 5. lipnja 2019.)
31. <http://www.arhiv-gospic.hr/spomen-dom-dr-ante-starcevic> (Pristupljeno 9. svibnja 2019.)
32. <http://www.brinje.hr/home.asp?id=33&text=112&glavni=0> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
33. <http://www.centar-rir.com/hr> (Pristupljeno 18. lipnja 2019.)
34. <http://www.donjilapac.hr> (Pristupljeno 1. kolovoza 2019.)
35. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36503> (Pristupljeno 28. svibnja 2019.)
36. <http://www.karlobag.hr/> (Pristupljeno 15. srpnja. 2019)
37. <http://www.licko-senjska.hr/index.php/o-zupaniji/opci-podatci> (Pristupljeno 23. svibnja 2019.)
38. <http://www.lovinac.hr/> (Pristupljeno 3. kolovoza 2019)
39. <http://www.lsz-lira.hr/images/pdf-doc/2013/zrs.pdf> (Pristupljeno 23. svibnja 2019.)
40. <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/> (Pristupljeno 12. lipnja 2019.)
41. <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/park/zivapriroda/> (Pristupljeno 1. lipnja 2019.)
42. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/licko-senjska-zupanija-neotkriven-turisticki-biser-301822> (Pristupljeno 23. svibnja 2019)
43. <http://www.pp-velebit.hr/hr/> (Pristupljeno 9. lipnja 2019.)
44. http://www.senj.hr/wp-content/uploads/2015/10/Grad_Senj_Strategija_razvoja_2015-2020.pdf (Pristupljeno 1. lipnja 2019.)
45. <http://www.tourist-ad-guide.com/>(Pristupljeno 3. kolovoza 2019)
46. <http://www.tz-novalja.hr/> (Pristupljeno 5. srpnja 2019)
47. <http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/kulturno-povijesna-ba%C5%A1tina> (Pristupljeno 15. svibnja 2019)
48. <http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/muzej-gacke> (Pristupljeno 17. lipnja 2019.)
49. <http://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/ribolov-na-gacki> (Pristupljeno 29. lipnja 2019.)
50. <http://www.tz-otocac.hr/hr/oto%C4%8Dac> (Pristupljeno 12. lipnja 2019.)
51. <http://www.tz-otocac.hr/hr/vodi%C4%8D/za-posjetiti/19-velebitsko-utociste-za-mlade-medvjede> (Pristupljeno 29. lipnja 2019.)

52. <http://www.unaspringoflife.com/pdf/StrategijaHr.pdf> (Pristupljeno 1. kolovoza 2019.)
53. <http://www.visitbrinje.hr/povijest-i-ljudi/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
54. <http://www.visitbrinje.hr/prirodna-bastina/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
55. <http://www.visitbrinje.hr/sokolac/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
56. <http://www.vrhovine.hr/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
57. <http://www.vrilo-mudrosti.hr/razno/razno-povijest.htm> (Pristupljeno 28. svibnja 2019.)
58. http://www.zdravi-gradovi.com.hr/media/1451/zupanija_licka-slika_zdravlja.pdf (Pristupljeno 28. svibnja 2019.)
59. <https://adria-velebitica.hr/hr/> (Pristupljeno 10. svibnja 2019.)
60. <https://hgk.hr/documents/turisticki-promet-u-lszturistica-sezona-20185c6ff0c5baec5.pdf> (Pristupljeno 12. kolovoza 2019.)
61. <https://lika-active.com/page/otkrijite-lovinac-sveto-brdo> (Pristupljeno 5. kolovoza 2019.)
62. <https://lika-active.com/page/otkrijite-lovinac-sveto-brdo> (Pristupljeno 8. srpnja 2019.)
63. <https://lika-active.com/page/otkrijite-plitvicka-jezera> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
64. <https://lika-active.com/page/otkrijite-udbina> (Pristupljeno 1. kolovoza 2019.)
65. <https://np-plitvicka-jezera.hr/o-parku/opcenito/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
66. <https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/prirodna-bastina/krski-krajobraz/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
67. <https://pp-grabovaca.hr/hr/> (Pristupljeno 18. srpnja 2019.)
68. <https://visit-lika.com/page/nacionalni-park-paklenica> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
69. <https://visit-lika.com/page/udbina> (Pristupljeno 1. kolovoza 2019.)
70. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm (Pristupljeno 16. rujna 2019.)
71. <https://www.licko-senjska.hr/> (Pristupljeno 23. svibnja 2019.)
72. <https://www.lika-destination.hr/podrucje-ld/hrvatska/opcina-perusic> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
73. <https://www.lika-destination.hr/sport-outdoor/rekreacija/linden-tree-reatreat-and-ranch> (Pristupljeno 15. svibnja 2019.)
74. <https://www.lika-destination.hr/zasticena-prirodna-podrucja/> (Pristupljeno 23. svibnja 2019.)
75. <https://www.novalja.hr/> (Pristupljeno 5. srpnja 2019.)
76. https://www.novalja.hr/5/grad_novalja.html (Pristupljeno 23. svibnja 2019.)
77. <https://www.otocac.hr/izbornik/grad-otocac/opcenito-4> (Pristupljeno 15. svibnja 2019.)
78. <https://www.poslovniturizam.com/destinacije/gospic/30/> (Pristupljeno 1. lipnja 2019.)
79. <https://www.tz-karlobag.hr/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
80. <https://www.udbina.hr/> (Pristupljeno 15. srpnja 2019.)
81. https://www.udbina.hr/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=6&Itemid=53 (Pristupljeno 12. kolovoza 2019.)
82. <https://www.pp-velebit.hr/hr/turistica-ponuda/uvala-zavratnica> (Pristupljeno 5. srpnja 2019.)
83. www.otocac.hr (Pristupljeno 29. lipnja 2019.)

84. www.seni.hr (Pristupljeno 1. lipnja 2019.)

9.Prilozi

9.1.Podsjetnik za intervju

Pitanja za predstavnike turističkih zajednica i turističkih agencija Ličko-senjske županije

1. Kakva je umreženost turističkih organizacija, lokalnih samoupravnih zajednica, poljoprivrednih i turističkih gospodarstava, te suradnja sa susjednim županijama u svrhu kvalitetnije, učinkovitije turističke promocije Ličko-senjske županije?
2. Na koji način promovirate ruralni turizam na području Ličko-senjske županije?
3. Koje skupine gostiju vidite kao potencijalne korisnike usluga ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije?
4. Što smatrate glavnim prednostima za razvoj ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije?
5. Jeste li zadovoljni trenutnim stanjem ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije?
6. Koji su vaši prijedlozi za unaprjeđenje i razvoj ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije?
7. Koja su vaša očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije?
8. Koje prilike u okruženju vidite kao mogući poticaj razvitku ruralnog turizma?
9. Koje mjere poduzimate pri gospodarenju u ekološki osjetljivim područjima vašeg grada/općine kako bi se osigurao održivi razvoj ruralnog turizma?
10. Koje koristi za lokalno stanovništvo vidite u razvoju ruralnog turizma?
11. Koji su oblici ruralnog turizma zastupljeni na području Ličko-senjske županije?
12. Postoji li mogućnost revitalizacije mjesta i/ili manjih gradova na području Ličko-senjske županije uvođenjem koncepta difuznog-raspršenog hotela?
13. Za koje prirodne atrakcije, kulturnu baštinu i sl., na području vašeg grada/ općine smatrate da su neopravdano izostavljeni, odnosno da nisu dovoljno iskorišteni u razvoju ruralnog turizma?
14. Koliko je sredstava iz fondova Europske unije iskorišteno za realizaciju projekata koji doprinose razvoju ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije, te koja vas ograničenja sprječavaju u dodatnim povlačenjima sredstava, nedostatak educiranog stručnog kadra koji bi se bavili projektima ili nešto drugo?
15. Ima li potencijala razvoj zdravstvenog turizma na području Ličko-senjske županije i ako da, u kom obliku?

Pitanja za predstavnike gradova i općina Ličko-senjske županije

1. Imate li plan razvoja ruralnog turizma na području grada/općine?
2. Što smatrate glavnim prednostima za razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?
3. Jeste li zadovoljni trenutnim stanjem ruralnog turizma na području grada/općine?
4. Koji su vaši prijedlozi za unaprjeđenje i razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?
5. Na koji način potičete razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?

6. Koliko vaš grad/općina ulaže u razvoj ruralnog turizma?
7. Kakva je vaša suradnja s lokalnom turističkom zajednicom?
8. Koja su vaša očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma u vašem gradu/ općini?
9. Koje prilike u okruženju vidite kao mogući poticaj razvitku ruralnog turizma u vašem gradu/općini?
10. Koje koristi za lokalno stanovništvo vidite u razvoju ruralnog turizma?
11. Koliko je sredstava iz fondova Europske unije iskorišteno za realizaciju projekata koji doprinose razvoju ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije, te koja vas ograničenja sprječavaju u dodatnim povlačenjima sredstava, nedostatak educiranog stručnog kadra koji bi se bavili projektima ili nešto drugo?
12. Koje mjere poduzimate pri gospodarenju u ekološki osjetljivim područjima vašeg grada/općine kako bi se osigurao održivi razvoj ruralnog turizma?
13. Postoji li mogućnost revitalizacije mjesta/grada na području vašeg grada/općine uvođenjem koncepta difuznog ili raspršenog hotela?
14. Kako se može iskoristiti na svjetskoj razini poznati brend Plitvička jezera za razvoj ruralnog turizma na manje atraktivnom području Ličko-senjske županije?
15. Koliko posljedice Domovinskog rata utječu na razvoj ruralnog turizma, odnosno općenito na razvoj ruralnog područja Ličko-senjske županije, posebno minska i minski sumnjiva područja, te koliko se daleko otišlo u rješavanju tog problema?

9.2. Anketni upitnik

Anketni upitnik - opis turističke ponude ruralnog turizma Ličko-senjske županije

1. Naziv gospodarstva

2. Kategorizacija objekta

- Vinotočje/kušaonica
 - Izletište
 - Soba
 - Apartman
 - Ruralna kuća za odmor
 - Kamp
 - Kamp odmorište ili Kamp odmorište - robinzonski smještaj
 - Ostalo
-

3. Koliko dugo se bavite ruralnim turizmom?

- Do 2 godine
- 2 – 5
- 5 – 10

- Više od 10

4. Koje usluge nudite (moguće više odgovora)?

- Usluge hrane
 - Usluge smještaja
 - Usluge smještaja i prehrane
 - Organiziranje izleta
 - Sudjelovanje turista u poljodjelskim radovima
 - Sportsko-rekreacijski sadržaji
 - Ostalo
-
-

Ukoliko nudite smještaj - broj kreveta

5. Kako formirate ponudu?

- Ovisno o financijskim mogućnostima
- Praćenje trendova na tržištu
- Dojmovi gostiju

6. U koje godišnje doba vaše gospodarstvo ima najveću posjećenost ?

- Proljeće
- Ljeto
- Jesen
- Zima

7. Koji su vaši glavni motivi za bavljenje ruralnim turizmom (moguće više odgovora)?

- Dodatni izvor zarade
 - Očuvanje obiteljske tradicije
 - Lakši plasman vlastitih proizvoda
 - Ljubav prema selu i poljoprivredi
 - Novi poslovni izazov
 - Povoljni geografski položaj gospodarstva
 - Revitalizacija sela
 - Ostalo
-
-

8. Je li vam ruralni turizam primarni izvor prihoda?

- Da
- Ne

9. Način financiranja gospodarstva u ruralnom turizmu (moguće više odgovora)?

- Vlastita sredstva
- Krediti

- Državni poticaji
 - EU fondovi
 - Ostalo
-

10. Kako komunicirate s potencijalnim gostima - način oglašavanja vašeg gospodarstva (moguće više odgovora)?

- Društvene mreže
 - Tiskani turistički vodiči
 - Brošure
 - email
 - Preporuke
 - Novine
 - Sajmovi, izložbe
 - Ostalo
-

Koji je najčešći i najučinkovitiji oblik oglašavanja?

11. Koji su vam planovi za daljnji razvoj u idućih 5 godina?

- Smanjiti postojeću ponudu
- Zadržati postojeću ponudu
- Povećati postojeću ponudu
- Ne znam

Za one koji namjeravaju povećati ponudu, koje dodatne sadržaje planirate uvesti?

12. Koja vrsta pomoći bi vam trebala u poslovanju (moguće više odgovora)?

- Marketing i prodaja
 - Izrada web stranice i uključenje u socijalne mreže
 - Komunikacija sa turistima
 - Računovodstvo i vođenje knjiga
 - Izrada projektnih prijedloga
 - Savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji
 - Tumačenje zakona
 - Kulinarske vještine
 - Savjetovanje za ekološku proizvodnju
 - Ostalo
-

13. Kakva je vaša suradnja s ostalim agroturističkim gospodarstvima u kraju?

- Savjeti
- Razmjena informacija

- Otkup poljoprivrednih proizvoda
 - Nema suradnje
 - Ostalo
-
-

14. Kakva je vaša suradnja s lokalnom samoupravom?

- Nedovoljna
- Dovoljna
- Dobra
- Vrlo dobra
- Odlična

U kojem smjeru bi se trebala kretati suradnja s lokalnom samoupravom?

15. Koliko poznajete zakonodavni okvir vezan za ruralni turizam?

- Nedovoljno
- Dovoljno
- Dobro
- Vrlo dobro
- Odlično

16. Smatrate li da postoji mogućnost napretka vezanog za ruralni turizam u vašoj županiji?

- Da
- Ne
- Ne znam

Ako je odgovor potvrđan, na koji način?

17. Što smatrate glavnim preprekama za bavljenje ruralnim turizmom u Ličko-senjskoj županiji (moguće više odgovora)?

- Birokracija, zakonodavstvo
 - Nedostatak financijske potpore (države i lokalne zajednice)
 - Slaba promocija od strane turističke zajednice
 - Nizak standard domaćih gostiju
 - Nedostatak udruga u ruralnom turizmu
 - Nezainteresiranost gostiju
 - Klimatske prilike
 - Ostalo
-
-

18. Koliki razvojni potencijal, po vašem mišljenju, imaju sljedeće vrste ruralnog turizma u vašoj županiji (jedan odgovor u svakom redu)? 1- Mali potencijal, ..., 5 - Veliki potencijal

	1. Uopće nema potencijala	2.	3.	4.	5. Veliki potencijal
Zdravstveni turizam (čista voda , nezagađen zrak, rasprostranjenost ljekovitih biljnih vrsta)					
Ekoturizam (Plitvička jezera, Paklenica, Velebit, Laudonov gaj, Zavrtnica, Lunjski maslinik ...)					
Ribolovni turizam (Gacka)					
Lovni turizam					
Kulturni turizam (Smiljan, Krbavsko polje, Senjska kula, Japodska kultura...)					
Seoski turizam					
Avanturistički turizam (Rizvan City, Linden treat, Pećinski park Grabovača...)					
Sportsko-rekreacijski turizam (Hrvatski festival hodanja...)					
Gastronomski turizam (Cesta sira, lička i paška janjetina, mozaik kontinentalne i mediteranske gastronomije, manifestacija Jesen u Lici...)					
Edukacijski turizam					
Planinski turizam					

19. Broj stalno zaposlenih na gospodarstvu? _____

20. Broj sezonski zaposlenih na gospodarstvu? _____

21. Broj članova gospodarstva uključenih u ruralni turizam? _____

22. Spol vlasnika gospodarstva?

- M
- Ž

23. Dob vlasnika gospodarstva?

- 18 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- Više od 50

24. Stupanj obrazovanja vlasnika gospodarstva?

- OŠ
- SSS
- VŠS, VSS

25. Područje obrazovanja vlasnika gospodarstva?

- Poljoprivrednik
 - Nepoljoprivrednik u radnom odnosu
 - Obrtnik ili samostalni poduzetnik
 - Umirovljenik
 - Nešto drugo
-

26. Ulažete li u obrazovanje i stručno usavršavanje zaposlenika?

- Da
- Ne

Životopis

Snježana Knežević rođena je 1. studenog 1970. u Korenici. Osnovnu školu je završila u Buniću, a opću gimnaziju u Zagrebu. U akademskoj godini 2014./2015. upisuje preddiplomski studij Ekološka poljoprivreda na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon završenog preddiplomskog studija u akademskoj godini 2017./2018. upisuje diplomski studij Ekološka poljoprivreda i agroturizam. Od stranih jezika poznaje engleski jezik – razumijevanje, govor i pisanje (B2 razina) te poznaje osnove rada na računalu, odnosno rad u osnovnim Windows programima (Word, Excel, PowerPoint).